

Nyurbanismen og urbane landsbyer

Et geografisk perspektiv på Verksbyen i Fredrikstad

Mats Eid Bjørset

RURALIS - Institutt for rural- og regionalforskning
Universitetssenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim

Telefon: +47 73 82 01 60
E-post: post@ruralis.no

Rapport 3/2020

Utgivelsesår: 2020

Antall sider: 77

ISSN 1503-2035

Tittel: Nyurbanismen og urbane landsbyer. Et geografisk perspektiv på Verksbyen i Fredrikstad

Forfatter: Mats Eid Bjørset

Utgiver: Ruralis

Utgiversted: Trondheim

Prosjekt: Individuelt masterprosjekt

Kort sammendrag

Denne rapporten er en bearbeidet versjon av min masteroppgave i samfunnsvitenskap, med fordypning i geografi ved Nord Universitet. Rapporten er skrevet i samarbeid med Ruralis. Byene ble kritisert i tiden etter andre verdenskrig, og en følge av dette, var nyurbanisme og en ny tenkning rundt byutvikling. Nyurbanistene hadde blant annet et sterkt fokus på det å skape sted, kontra de moderne byene mange mente var for like og dermed ikke hadde sin egen sjel og identitet. Også i Norge ble byutviklingen på denne tiden etter hvert kritisert. I Norge dominerte drabantbyene byutviklingen i og rundt de største byene i tiden etter verdenskrigen, og kritikken mot disse inneholdt også meninger om at de fleste drabantbyene ble veldig like og uten sin egen identitet. Urbane landsbyer er en retning innenfor nyurbanismen som er mye brukt internasjonalt. I for eksempel Kina og USA er begrepet mye brukt, både i forskning og rundt byutviklingsprosjekter. Urbane landsbyer er omtrent ikke brukt som begrep i Norge. Denne rapporten ser teori om urbane landsbyer og hvordan dette passer inn i en norsk kontekst. Med Verksbyen i Fredrikstad som case argumenteres det for hvorvidt urbane landsbyer er relevante, og avslutningsvis presenteres et forslag for en definisjon av en urban landsby i en norsk kontekst.

Stikkord

Urbane landsbyer, landsby, nyurbanismen, ruralt, urbant, byutvikling, bærekraftige byer

Forord

Masteroppgave levert! For en ufattelig deilig følelse. Til høsten er det seks år siden jeg flyttet til Levanger og startet på lærerutdanningen. På disse seks årene har jeg fått med meg en lærerutdanning, erfaring som kontaktlærer og nå sitter jeg da altså en mastergrad i samfunnsvitenskap. Det har vært seks veldig fine år, selv om det til tider har vært svært arbeidsomt. I prosessen med masteroppgaven er det umulig å unngå at den henger over deg hele tiden, så nå skal det bli godt å få tankene på andre ting i tiden fremover.

Arbeidet med masteroppgaven har vært veldig interessant og spennende. Det har selvfølgelig også vært utfordrende, men først og fremst er jeg glad for den lærdom og erfaring jeg tar med meg fra arbeidet. Uten min veileder, Anne Wally Falch Ryan, hadde jeg nok ikke kommet i mål til 15.mai, spesielt da min egentlige innlevering skulle være i november. Hver veiledningstime har vært lærerik, konkret og hjulpet meg stort på veien. Jeg har fått mange gode tips og oppklaringer på ting jeg er usikker på underveis i prosessen. Tusen takk, Anne!

Det er også på sin plass å sende en takk til mine fire informanter. Alle fire har vært viktige for resultatet av oppgaven min, og jeg fikk et veldig godt innblikk i min case på ulike måter gjennom disse fire. I mitt feltarbeid fikk jeg også utforsket Fredrikstad, noe som var veldig interessant i seg selv. Utvilsomt en by jeg skal besøke i sommerhalvåret en gang i fremtiden!

Jeg vil også sende en takk til Ruralis, hvor jeg har hatt kontorplass siden høsten 2019. Riktignok har jeg ikke kunnet bruke denne plassen de siste månedene av naturlige årsaker, men den tiden jeg hadde som masterstudent der var veldig lærerik. Jeg har tatt med meg mange gode tips fra erfarne forskere ved Ruralis, og har fått tips og veiledning om alt fra litteraturtips eller gjennomlesning av arbeid jeg har gjort. En spesiell takk også til Tonje, Anja og Eivind, som jeg har delt masterkontor med hos Ruralis. Dere har bidratt til en fin hverdag som masterstudent, og jeg har blitt inspirert av alle deres (som regel) høye arbeidsinnsats. Det er ikke selvsagt med en så god stemning som vi fire har hatt på kontoret, og jeg setter stor pris på dette samholdet. Jeg gleder meg til å feire at vi alle har levert, når vi etter hvert får muligheten til det.

Mats Eid Bjørset

15.mai 2020

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Innholdsfortegnelse	3
Figurliste	4
Sammendrag	5
Summary	7
1. Innledning	10
1.1 Problemstilling	12
1.2 Rapportens oppbygning	12
1.3 Status på forskningsfeltet	12
2. Nyurbanismen og ny tenking rundt byutvikling	15
2.1 Urbant og ruralt – en kort begrepsgjennomgang	15
2.2 Drabantbyene i Norge vokser frem etter andre verdenskrig	18
2.3 Variasjon i urbaniseringstrender	19
2.4 Kritikk av de moderne byene – nyurbanismen oppstår	20
2.5 Urbane landsbyer	22
2.6 Urbane landsbyer i en norsk kontekst	25
3. Presentasjon av case: Verksbyen, en ny bydel i Fredrikstad	29
4. Metodisk tilnærming	35
4.1 Case som forskningsdesign	35
4.2 Innsamling av data	36
4.3 Transkribering og koding av intervju	39
4.4 Analyse av data	40
4.5 Kritiske og etiske refleksjoner	44
5. Diskusjonsdel	46
5.1 Nye bydeler og kulturminner – historie og fremtid møtes	46

5.2 Hvordan skape stedsidentitet i en ny bydel?	48
5.3 Verksbyen – en grønn bydel	52
5.4 Urbane landsbyer – på vei mot en ny counterurbanization?	54
5.5 En videreføring av Ebenezer Howards hagebyer?	58
5.6 Urbane landsbyer i Norge – en planlagt gentrifisering?	61
6. Avslutning	63
Litteraturliste	69
Vedlegg	77

Figurliste

Figur 2.1: Dominerende forestillinger om bygda og byen (Berg & Lysgård, 2004)	17
Figur 2.2: Modell for byutvikling der kollektivtransporten danner ryggraden i bystrukturen (Miljøbyprogrammet 2000 i Stortingsmelding nr. 23 (2001-2002)).	27
Figur 3.1: Kart over Fredrikstad og omegn (Norgeskart, 2020)	29
Figur 3.2: Nye Fredrikstad stadion er bygd mellom to gamle verkstedhaller fra FMV. Foto: Mats Eid Bjørset	31
Figur 3.3: Verksbyens beliggenhet (Norgeskart, 2020)	32
Figur 3.4: Skisse av Verkshagen, Capjon Park og Verksparken. (Arca Nova, 2020, s.13)	33
Figur 3.5: Deler av Verksbyen. Foto: Mats Eid Bjørset	34
Figur 3.6: Glommastien. Foto: Mats Eid Bjørset	34
Figur 4.1: Eksempel på strukturering av data	41
Figur 4.2: Utdrag fra kodeskjema	43
Figur 5.1: Kanoner i Gamlebyen. Foto: Mats Eid Bjørset	47
Figur 5.2: Asfaltert gangsti og lekeområde i Verksbyen. Foto: Mats Eid Bjørset	56
Figur 5.3: Skisse av en hageby (Wikipedia, 2020)	59
Figur 5.4: Oversiktsbilde av Verksbyen (Arca nova, udatert).....	60
Figur 6.1: Kjennetegn ved en urban landsby i en norsk kontekst	66

Sammendrag

På 1980-tallet ble byene kritisert, blant annet for en økende spredning, opphopning av trafikken, økonomisk stagnering og en forverret infrastruktur. Som følge av denne kritikken, oppsto det en ny retning innen byplanleggingen som kalles «nyurbanismen» (*new urbanism*) (Harvey, 1997; Grant, 2006). Én definisjon av nyurbanisme er: *Above all, new urbanism is about creating sustainable, human-scaled places where people can live healthy and happy lives. The walkable, vibrant, beautiful places that new urbanists build work better for businesses, local governments and their resident* (CNU, 2020). Et konsept for å tilnærme seg slike tanker er «urbane landsbyer». Urbane landsbyer ligger i utkanten av bykjernen, og skal i prinsippet fungere som et eget lokalsamfunn. Målet er at daglige behov skal kunne gjennomføres i bydelen/landsbyen, selv om området fortsatt er tilknyttet den større byen den er en del av (Grant, 2006). Urbane landsbyer skal kombinere det beste fra det rurale med det beste fra det urbane, det beste fra to verdener (Sucher, 2003, s.16). I norsk forskning er nyurbanisme og urban landsby lite brukt, og formålet med denne studien er å argumentere for at begrepene kan passe inn i en norsk kontekst. Studien er en casestudie av en spesifikk bydel, og den overordnede problemstillingen er: *Hva kjennetegner nyurbanismen og urbane landsbyer i en norsk kontekst?* Denne er igjen delt inn i to delproblemstillinger:

1) *Hvilke sosiale faktorer kjennetegner fremveksten av urbane landsbyer i Norge?*

2) *Hvordan bygges stedsidentitet og lokalsamfunn i en nyutviklet urban landsby?*

Dette er en case-studie med et forskningsdesign som er beskrivende og teoretisk fortolkende. Forsker har en forståelse i forkant med et sosialkonstruktivistisk perspektiv (Tjora, 2019), og studien har en hermeneutisk tilnærming (Alnes, 2018). Som case er Verksbyen i Fredrikstad valgt. Dette er en bydel som ikke er ferdig utbygd, men hvor noen beboere har flyttet inn i de delene av bydelen som pr våren 2020 er ferdig utbygde. På utbyggerfirma Arca Nova sine hjemmesider, omtales bydelen som «Norges mest innovative boligprosjekt», først og fremst på grunn av at boligene bygges med solcellepanel, og med et mål om å produsere mer energi enn de forbruker. I tillegg satses det på en park i midten av bydelen, hvor det både skal være lekemuligheter for barn, et crossfit-anlegg for trening og gode turmuligheter.

Studien har en kvalitativ metodisk tilnærming, og bygger på semi-strukturerte intervjuer (dybdeintervjuer) av fire informanter som har ulike roller knyttet til

forståelsen og opplevelsen av Verksbyen. I tillegg til selve intervjuene er observasjon brukt som forskningsmetode, og både feltnotater og bilder fra feltarbeidet har vært viktige data i forskningsprosessen.

Verksbyen ligger øst for Glomma i Fredrikstad, et område som ikke i dag er blant de dyreste områdene i byen. Verksbyen med sine innovative og nybygde boliger vil ligge på et høyere nivå enn boligene på østsiden har gjort tidligere. Dette kan gjøre at man får en slags gentrifisering, gjennom at prisene også rundt Verksbyen øker. Informantene legger vekt på at den store parken også kan bli attraktiv for andre enn beboerne i Verksbyen, og derfor kan parken være med på å øke attraktiviteten og dermed prisene også i området rundt den nye bydelen. Ifølge informantene til denne studien, virker lokalsamfunnet i Verksbyen å være et inkluderende nabolag. Det legges også vekt på at den store parken innbyder til gode muligheter for å ta med seg kaffekoppen utendørs og å skape sosial interaksjon med de andre innbyggerne. Kollektivmulighetene er også gode i Verksbyen, og noe som gjør at beliggenheten nært både Fredrikstad og Sarpsborg blir viktig. Det er mange arbeidsplasser i disse to byene, og det å reise kollektivt til jobb i en av byene, er enkelt om man bor i Verksbyen.

Stedsidentiteten til Verksbyen sine beboere virker etter denne studien å være knyttet til den historiske forankringen, de mulighetene som den store parken gir, og fokuset rundt det å være en bærekraftig og energipositiv bydel. På sikt vil identiteten kunne endre seg, spesielt etter at bydelen blir ferdig utbygd og enda flere beboere flytter inn og bor der over en lengre periode. Det er ikke utenkelig at både parken og bærekraft-fokuset fortsetter å være viktig for identiteten, men etter hvert som Verksbyen får beboere, kommer også en følelse av tilhørighet og tilknytning til Verksbyen.

Kort oppsummert kan Verksbyen sies å passe godt som en urban landsby. Etter denne studien kan en norsk urban landsby, da med utgangspunkt i Verksbyen, defineres ut fra følgende aspekter: Mellom 3.000 og 5.000 innbyggere, et sterkt fokus på grønne omgivelser, parken som multifunksjonell møteplass, urbane innslag, inkluderende lokalsamfunn, gode kollektivmuligheter, tilgang til daglige behov, bærekraftig bydelsutvikling og gangavstand innad i landsbyen.

For videre forskning rundt norske urbane landsbyer kan noen flere liknende case studeres. Samtidig kan denne studien videreføres, for eksempel om 5-10 år, når Verksbyen er ferdig utbygd og etter at beboere har bodd i bydelen over en lengre periode. Stedsidentitet, stedstilknytning og lokalsamfunnet vil da sannsynligvis være noe mer utviklet, og muligens også annerledes enn det fremstår i dag.

Summary

In the 1980s, the contemporary cities were criticized. This specific criticism was mainly focused on an endless sprawl, traffic congestion, economic stagnation and deteriorating infrastructure. A new direction in urban planning came along as a result of the criticism, usually referred to the «new urbanism» (Harvey, 1997; Grant, 2006). One definition of the new urbanism is: *Above all, new urbanism is about creating sustainable, human-scaled places where people can live healthy and happy lives. The walkable, vibrant, beautiful places that new urbanists build work better for businesses, local governments and their resident* (CNU, 2020). «Urban villages» are one concept for achieving the new urbanism thoughts. They are typically located a bit outside of the city center, and the aim is to function as a separate community. The daily needs should be met in the urban village, even though the area is still connected to the larger city it is a part of (Grant, 2006). Urban villages should combine the best of the rural world, as well as the best of the urban: *the best of both worlds* (Sucher, 2003, p.16). New urbanism and urban villages are not used as much in Norwegian research, as in many other countries. The purpose of this study is, hence, to argue that the concepts can be used in a Norwegian context as well. This is a case study, and the main research question is: *What characterizes new urbanism and urban villages in a Norwegian context?*

The main research question is divided into two parts:

- 1) *Which social factors can explain the growth of urban villages in Norway?*
- 2) *How is place identity and community built in a newly developed urban village?*

This particular case study is descriptive and theoretically interpretive. The researcher understands the case with a social constructivist perspective before the research (Tjora, 2019), and the study has a hermeneutic approach (Alnes, 2018). Verksbyen in Fredrikstad is the case chosen for this study. This is a district that has not been built complete yet. However, some residents have moved into parts of the districts as of the spring 2020 that has been finished. Arca Nova is the company that develops the project, and they refer on their websites that Verksbyen is «Norway's most innovative housing project». The reason of this, is primarily because the homes are built with solar panel, and with a goal to produce more energy than they consume. In addition, there is also a park in the middle of the district/village, where there are opportunities for children to play, a crossfit facility for exercising and good opportunities for walking and running as well.

The study has a qualitative methodological approach. It is based on semi-structured interviews of four informants who have different roles related to understanding and experiencing Verksbyen. Observation as a research method is also used in addition to the interviews themselves, and both field notes and pictures from the field work have been important data in the research process.

Verksbyen is located on the east side of Glomma (the longest river in Norway) in Fredrikstad, which by the way is an area not among the most expensive parts of the city today. With its innovative and newly build houses, Verksbyen will be at a higher price level, compared to what the houses on the east side of the river have been in the past. This may result in a kind of gentrification, as prices may increase in the surrounding areas. The informants emphasize that the large park also may be attractive for even other peoples than the residents of Verksbyen only. Thus, the park may help increase attractiveness and the prices around the new district. According to the informants of this study, the local community in Verksbyen seems to be an inclusive neighbourhood. It is also emphasised that the large park offers many opportunities, for example to bring a cup of coffee outside and create social interaction with the other inhabitants. To travel with public transportation is also easy in Verksbyen which makes the relative distance to both Sarpsborg and Fredrikstad shorter. There are many jobs in these two cities and travelling with e.g a bus to work in one of those cities, is fairly easy if you live in Verksbyen.

According to this study, the identity of the residents of Verksbyen seems to be linked to the history, the opportunities offered by the large park and the focus on being a sustainable and energy-positive district. In the long term, the identity may change, especially when the project is completed, and even more residents move to the district and live there for a period of time. Both the park and the sustainability focus may still be important for the identity of Verksbyen in the future. However, as the district gets more residents, a sense of belonging and connection to Verksbyen also will develop and become a part of the identity of the place.

After this study, Verksbyen can be defined as an urban village. A Norwegian urban village, based on Verksbyen of course, can as a result of this study be defined from the following nine aspects: Around 3.000-5.000 inhabitants, a focus on green areas, the park as a multifunctional meeting place, urban elements, inclusive local community and neighbourhood, good public transport, access to daily needs, sustainable urban development and walking distance within the village.

For further research on Norwegian urban villages, some similar cases to Verksbyen can be studied. At the same time, this study can be continued, for example in 5-10 years,

when Verksbyen is completed. Place identity, place attachment and the local community will then probably be a bit different than it appears today.

1. Innledning

På starten av 1800-tallet bodde så få som tre prosent av verdens befolkning i tettsteder med minimum 5000 innbyggere (De Blij, 2009). Ifølge FN bodde omtrent 55 prosent av verdens befolkning i det som blir definert som urbane områder i 2018. De anslår videre at innen 2050 vil så mye som 68 prosent av befolkningen bo i urbane områder (FN, 2018). Tall fra SSB viser at 82 prosent av Norges befolkning bodde i tettsteder i 2019, og nesten 34 prosent av den totale befolkningen bodde i de fem største tettstedene. Alle disse tettstedene har hatt en relativt stor vekst i antall innbyggere. Størst vekst har hovedstaden Oslo hatt, med en økning på 1,9 prosent fra 2018-2019. Hovedstaden er nå en millionby om man regner ut fra tettstedet som konurbasjonen Stor-Oslo utgjør (SSB, 2019).

«Urbanisering» er et mye anvendt begrep for å forklare vekst i bosetting i byer og urbane strøk. Det er ingen enkel definisjon av urbanisering. En forklaring som ofte er brukt, er hentet fra en amerikansk sosiolog ved navn Kingsley Davis. Han ga i 1965 ut artikkelen «The urbanization of the human population», en artikkel som ifølge Terje Wessel (2017) var banebrytende når det kommer til urbaniseringsbegrepet. Davis fremstiller urbanisering og byvekst som to ulike, men overlappende begreper. Urbaniseringen må ses som relativ, og handler om byens befolkning sett opp mot landets befolkning. Davis problematiserte videre også det å sette klare grenser for utbredelsen av byene og byenes størrelse. Urbanisering handler ikke kun om at folk bosetter seg i byene. Urbaniseringen skaper også en byvekst arealmessig, gjennom at byene gradvis blir større og vokser lenger og lenger utover sin kjerne. Folk bosetter seg rundt byene, og det oppstår egne bydeler eller suburbane områder. Tanken om at byer og området rundt byene står i gjensidig forhold til hverandre har røtter helt tilbake til 1800-tallet, og forbindes med begrepet byregion. Disse tankene omhandler ofte det at byene, spesielt bykjernen tilbyr service, varer og arbeidsplasser, mens områdene rundt tilbyr boligplasser og kjøpekraft (Wessel, 2017).

God infrastruktur, blant annet gjennom forbedring av t-banelinjer, bussavganger, tog og bedre vegnett gjør at det å bo litt utenfor har blitt minst like attraktivt som å bo i selve bykjernen. Gjennom bedre infrastruktur og en forbedring i nettkommunikasjon har folk blitt mer mobile, og kan komme seg fra a til b raskere, samt kommunisere selv om man ikke er på samme sted til enhver tid. Den skotske biologen Patrick Geddes (1854-1932), som også var velkjent innen byplanlegging så i sin tid på den stadig økende mobiliteten som gjorde avstandsfriksjonen mindre, og dermed gjorde at urbane områder kunne vokse sammen. Det var dette som ga opphavet til begrepet

«konurbasjon», og som han selv begrunner det: *Insted of the old lines of division, we now have new lines of union* (Geddes, 1915, s.27). Han mente altså at man ikke lenger så klare delinger mellom byer. Disse tankene har fått stor aksept også i ettertid, og begrepet konurbasjon brukes fortsatt når det er snakk om flere byer/tettsteder som vokser sammen til et stort byområde (Maguire & O'Reilly, 2015; Fuccaro, 2016). I norsk målestokk kan man nevne Stavanger-Sandnes, som nå til sammen utgjør Norges tredje mest folkerike tettsted (SSB, 2019), samt Fredrikstad-Sarpsborg som eksempler på konurbasjoner.

I senere tid har flere og flere pekt mot en ny trend i urbaniseringsutviklingen, en trend som ofte kalles nyurbanismen (*new urbanism*). Nyurbanismen oppsto som en kritikk mot byene på 1980-tallet, og personene i spissen for denne utviklingen hadde nye tanker rundt hvordan byer skulle utvikles og planlegges. Fokus mot et godt lokalsamfunn og bærekraft er viktige momenter i nyurbanismen (Harvey, 1997; Grant, 2006; CNU, 2020). Et konsept man finner igjen i internasjonal litteratur som et forsøk på å sette tankene i nyurbanismen til verks, er *urban villages*, eller på norsk omtalt som urbane landsbyer. Urbane landsbyer er landsbyer eller bydeler som ligger litt i utkanten av bykjernen, og som planlegges som egne lokalsamfunn. Disse områdene har en sterk tilknytning til byen, men målet er at daglige behov skal kunne utføres i den urbane landsbyen (Grant, 2006).

Generelt er begrepet landsby ganske lite brukt i norsk forskningslitteratur, og heller ikke begrepet urban landsby er brukt i stor grad. Det er vanskelig å svare på hvorfor, men ofte benyttes heller begreper som bygd, periferi, bygdeby og drabantby om områder som kunne ha vært norske landsbyer. Det var etter andre verdenskrig at drabantbyene vokste frem i Norge, og ble det dominerende idealet innen byutvikling (Hansen, 2006). Kritikken mot drabantbyene ble etter hvert stor, og det har vært uenigheter i nyere tid om hva som er det ideelle mønsteret for byutvikling i Norge. Blant det som ble kritisert var mangelen på egen identitet, og dermed at steder ble for like hverandre. Flere små og mellomstore byer har vokst frem i Norge i nyere tid, og formålet med denne studien er å undersøke på hvilken måte utviklingen i Norge gjør at begrepet urbane landsbyer kan settes inn i en norsk målestokk.

Med et geografisk perspektiv i studien av urbane landsbyer vektlegges et romlig, dynamisk og helhetlig syn, inkludert den gjensidige interaksjonen mellom det fysiske og menneskenes opplevelser, handlinger og tilknytning til et sted. Stedsidentitet var en del av kritikken mot drabantbyene i Norge, og kanskje skiller urbane landsbyer seg fra drabantbyene i Norge gjennom en større variasjon mellom steder, og dermed et større fokus på identitet og særpreg?

1.1 Problemstilling

Denne studien vektlegger nyurbanismen og urbane landsbyer i en norsk kontekst, med én spesifikk case fra Norge som studieområde. Hovedproblemstillingen som skal besvares gjennom studien er: *Hva kjennetegner nyurbanismen og urbane landsbyer i en norsk kontekst?*

Problemstillingen er overordnet, og jeg har derfor delt den inn i to delproblemstillinger. Det sosiale miljøet og lokalsamfunnet har sterkt fokus i nyurbanismen og i planleggingen av urbane landsbyer. Derfor omhandler en av delproblemstillingene dette. En urban landsby er integrert i et større sted, men hvordan skapes en egen identitet og tilknytning i bydelen? Dette er tema i den andre av delproblemstillingene. De to delproblemstillingene er:

1) *Hvilke sosiale faktorer kjennetegner fremveksten av urbane landsbyer i Norge?*

2) *Hvordan bygges stedsidentitet og lokalsamfunn i en nyutviklet urban landsby?*

1.2 Rapportens oppbygning

Etter å ha gitt en kort redegjørelse av status q på forskningsfeltet, kommer et teorikapittel. I dette kapitlet presenteres en del historie og utvikling i Norge, men her forklares også både nyurbanismen og urbane landsbyer. Deretter kommer en presentasjon av casen som studeres i rapporten, den nye bydelen i Fredrikstad, Verksbyen. I kapittel 4 gjennomgås den metodiske tilnærmingen som studien er basert på. Her forklares det hvordan jeg som forsker har gått frem, og det gis eksempler på både koding og sortering av data. Intervjuguiden er et viktig redskap i dette kapitlet, og er vedlagt til slutt i rapporten.

Kapittel 5, analyse- og diskusjonskapitlet diskuterer empirien opp mot relevant teori om urbane landsbyer. Her vil mine funn være viktige for å se hvorvidt man kan plassere Verksbyen inn i en urban landsby-kontekst. I avslutningen vil jeg oppsummere og presentere hvordan jeg mener at problemstillingene er svart på gjennom diskusjonen.

1.3 Status på forskningsfeltet

Hagebyer (*garden cities*) ble presentert av den britiske byplanleggeren Ebenezer Howard i boka *Garden Cities of Tomorrow* som ble gitt ut i 1902. Det er en form for byplanlegging som også har fått mye oppmerksomhet i ettertid. Howards tanker var

annerledes enn tankene som tidligere hadde dominert på hans tid, og hagebyene skulle ifølge Howard skape bedre bysamfunn. Han ville kombinere det beste fra landet med det beste fra byen. På denne tiden ble det gjennomført noen, men ikke veldig mange hageby-prosjekter. Det er likevel bygd en del forsteder ut fra prinsippene og tankene til Howard. I Norge er Ullevål hageby i Oslo det mest kjente eksemplet på dette. Selv om det ikke er bygd veldig mange direkte hagebyer, har Howards tanker hatt stor innvirkning på byplanleggingen opp gjennom, og begrepet hageby brukes dessuten i markedsføring av boligprosjekter den dag i dag (Røe, 2019).

I 1987 presenterte Brundtland-kommisjonen, med Gro Harlem Brundtland i spissen begrepet bærekraftig utvikling. Begrepet deles inn i tre hovedområder, eller de tre dimensjonene som de ofte kalles: 1) klima og miljø 2) økonomi og 3) sosiale forhold. Bærekraftig utvikling handler om å *tilfredsstille dagens behov, uten å ødelegge for fremtidens generasjoner* (FN-sambandet, 2019). Miljø i klima-sammenhengen handler om det økologiske avtrykket, og hvordan verden jobber mot utslipp som er skadelige for jordas økologi. Dette tema har et sterkt fokus i dagens samfunn, og er viktig når man snakker om bærekraftig utvikling. Miljø er likevel et begrep som brukes forskjellig i ulike sammenhenger. Man kan også snakke om for eksempel det sosiale miljøet og kulturmiljøet (St.Meld 16, 2019-2020). Forståelsen av begrepet miljø er derfor ikke alltid entydig. Snakker man om miljø i en bydel, kan det både være klimagassutslipp, det sosiale miljøet i lokalsamfunnet og kulturmiljø i form av bevaring av kulturminner i landskapet.

Med det stadig økende klima- og bærekraftsfokuset i samfunnet generelt, har også byutviklingen dreid mot dette fokuset. Byene dekker rundt to prosent av jordas overflate, men likevel kommer 75% av verdens utslipp av drivhusgasser fra byer. Byene står også for en tilsvarende andel av bruken av energi og naturressurser (Sandell & Røe, 2017; Jakobsen, 2019). Å gjøre byene bærekraftige er derfor noe av det verden kan hente mest på når det kommer til forurensing og klimagassutslipp.

Sandell & Røe (2017) presenterer tre ulike tilnærminger til dette tema: den bærekraftige byen, den motstandsdyktige byen og den smarte byen. Bærekraftige byer er planleggingsprosjekt som dreier seg om å integrere tankene rundt bærekraftig utvikling inn i byene, man skal ta vare på byene også for kommende generasjoner. Først og fremst handler dette om å redusere klimagassutslipp i byene gjennom å redusere biltrafikk og samtidig øke kollektivtilbudet, samt det å etablere flere grønne områder for å forbedre livsmiljøet i byene. Motstandsdyktige byer skiller seg litt fra de bærekraftige byene ved at fokuset rundt en bærekraftig utvikling ikke er vektlagt på samme måte. I motstandsdyktige byer er fokuset mer dreid mot det å kunne stå imot

en krise. For eksempel kan en motstandsdyktig by være bygd for å kunne håndtere ekstremvær som kan være en følge av klimaendringene. Sandell & Røe skriver videre at *smarte byer de siste årene har blitt den dominerende idealmodellen for byer, i alle fall som politisk slagord* (s.342). Det er ikke én bestemt definisjon av hva en smart by er, men konseptet er å bruke teknologi til å skape mer bærekraftige løsninger i byene (Jakobsen, 2019). I St.Meld 27 (2015-2016) defineres en smart by som: *En «smart» by bruker digital teknologi til å gjøre byene til bedre steder å leve, bo og arbeide i. Smartby-initiativer har som mål å forbedre offentlige tjenester og innbyggernes livskvalitet, utnytte felles ressurser optimalt, øke byenes produktivitet, samt å redusere klima- og miljøproblemer i byene.* Smarte byer er relativt nytt i norsk målestokk, men på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet presenterte Inger Hegna og Morten Stenstadvold en rapport om norske smartby-prosjekter i 2019. De viste at mellom 30 og 50 kommuner i Norge på det tidspunktet arbeidet med smartby-prosjekter, men understreker at dette tallet kan være noe høyere. De sammenliknet også norske smartby-prosjekt med britiske, og konkluderer med at disse prosjektene er svært like. De skriver også i sine sluttord i rapporten at deres inntrykk etter å ha jobbet med denne, er at smartby-prosjektene i Norge er i en oppstartsfase.

Begrepet «urban landsby» er lite brukt i norsk litteratur og forskning. I en masteroppgave fra 2008 bruker Lene Røstvær Schau begrepet urban landsby når hun skriver om Vålerenga. Hun argumenterer for at Vålerenga har mange urbane trekk og ligger sentralt i Oslo, men ikke følger den globale urbaniteten på samme måte som for eksempel Grünerløkka. Hun viser også til flere situasjoner som bærer preg av et sosialt miljø som minner om en slags landsby, og definerer derfor Vålerenga som en urban landsby. Urban landsby-begrepet brukes mer i nye byutviklingsprosjekter, og for eksempel skal OBOS bygge det de karakteriserer som en urban landsby på Furuset i Oslo i løpet av de nærmeste årene (Dørum, 2019).

I internasjonal litteratur er urbane landsbyer nevnt langt oftere, og både Kina, USA og flere andre land har eksempler på konkrete urbane landsbyer som er bygd og som det er skrevet forskningsartikler om. Denne studien kan være et bidrag til å sette urbane landsbyer i en norsk kontekst. Kanskje inneholder en urban landsby flere trekk fra definisjonen av smarte byer? Kanskje inneholder også både hagebyer, bærekraftige byer og motstandsdyktige byer relevant teori inn mot urbane landsbyer i en norsk målestokk?

2. Nyurbanismen og ny tenking rundt byutvikling

2.1 Urbant og ruralt – en kort begrepsgjennomgang

Begrepene «urbant» og «ruralt» brukes ofte i diskusjoner rundt by- og bygdeutvikling. Man snakker ofte om det urbane som i en storby og det rurale på landsbygda. Det har også vært en diskusjon rundt hvorvidt de to begrepene kan brukes om hverandre, og om bruken av begrepene i dagens kontekst er utdatert (Berg & Lysgård, 2004). Er det mulig å sette noen skillelinjer mellom det urbane og det rurale? Kan man definere et sted som enten urbant eller ruralt? Dette kapitlet gjennomgår begrepene og presenterer bruken videre i denne studien. Den klassiske dikotomien mellom begrepene, kan oppsummeres i at rural omtales som landsbygda og urban som byen (Woods, 2010).

Urban forbindes ofte med byliv (Berg & Lysgård, 2004; Knox & Marston, 2016). Befolkningssentralisering er et hyppig diskutert tema i samfunnsforskning, men det var ikke før årene etter den siste istid at menneskene begynte å bosette seg i det som ligner byer. I mange år var sentraliseringen ikke veldig merkbar, og man bodde ofte spredt og på det som kan minne om landsbyer i dag. Som nevnt i innledningen bodde kun tre prosent av verdens befolkning i tettsteder med minst 5000 innbyggere ved inngangen av 1800-tallet, og i mars 1994 ble det regnet at 50% av verdens befolkning for første gang bodde i urbane områder. Noe har skjedd de siste 200 årene, og byene har vokst ekstremt. Denne trenden har blitt kalt urbaniseringen, byene vokser (De Blij, 2009).

Ulike byer skiller seg fra hverandre, og det å studere ulikheter mellom byer er en viktig del av forskning rundt urbanisering. Det er heller ingen fasit på hva som forteller eksakt hvor urbant et område er, og derfor er det vanskelig å fortelle hvor urbanisert verden er. Hva som er urbant område er definert ulikt, og man kan derfor kalle urbanisering et relativt begrep. I noen land er grensen for hva som er urbant mye lavere enn i enkelte andre land. Likevel har Verdensbanken definert en uniform beskrivelse av begrepet. Ifølge Verdensbankens definisjon, er et område på 1 km² urbant dersom det overgår 150 innbyggere og om det finnes en befolkning på minst 50.000 innen en times kjøring (Knox & Marston, 2016).

Rural er kanskje et mindre brukt begrep enn urban, spesielt på norsk. Ofte brukes begreper som bygd, landsbygd, distrikt og periferi i norsk dagligtale om rurale områder. Begrepet rural stammer fra det latinske ordet *ruralis*, som betyr land (samt endingen *alis* som adjektiv). Begrepet var i utgangspunktet en betegnelse på områder

som lå utenfor byen, og ble derfor etter hvert brukt om det motsatte av urban (Haugen & Stræte, 2011). For å definere klart og tydelig hva som menes med begrepet rural, konstruerte (Almås & Elden, 1997) en indeks for ruralitet. Indeksen inneholdt fire variabler: sentralitet, befolkningstetthet, hvor mange som var sysselsatt i primærnæringer og hvor mange som drev selvstendig næringsdrivende. I en videreutvikling av denne indeksen, så (Farstad, Rye & Almås, 2009) bort fra variabelen om selvstendig næringsdrivende. De argumenterer for at man i dagens samfunn vanskelig kan se at selvstendig næringsdrivende er typisk i rurale områder. I tillegg mente de at den vil korrelere svært høyt med sysselsetting i primærnæringene, og også kunne være forårsaket av denne variabelen. De erstattet videre variabelen befolkningstetthet med spredtbygdhet. Denne variabelen ble målt etter hvor mange av kommunens innbyggere som bor spredtbygd. Da står man igjen med en indeks med tre variabler for å beskrive hvor ruralt et sted er. Ut fra denne indeksen vil et sted være mer ruralt jo færre innbyggere stedet har, jo mer spredtbygd befolkningen bor og jo høyere andel av befolkningen som er sysselsatt i primærnæringer.

Berg & Lysgård (2004) argumenterer for at det fortsatt i dag er relevant å snakke om urbanitet og ruralitet, og at konstruksjoner av ruralitet og urbanitet er sammenkoblet. De viser videre til de dominerende bilder av bygda og byen blant folk flest, og de har laget en figur som forklarer dette (figur 2.1).

Bygda	Byen
<i>Den tradisjonelle bygda</i>	<i>Den moderne byen</i>
Smalt vare- og tjenestetilbud	Bredt vare- og tjenestetilbud
Kjedelig	Spennende
Likhet	Mangfold
Sosial kontroll	Stor takhøyde

<i>Den idylliske bygda</i>	<i>Den fæle byen</i>
Ro	Bråk
Rent	Skittent
Trygt	Farlig
Sosial omsorg	Sosial isolasjon
Pent, grønt	Stygt, grått
Sunt liv	Usunt liv

Figur 2.1: Dominerende forestillinger om bygda og byen (Berg & Lysgård, 2004)

Det første bildet de viser til er et klart positivt bilde av det urbane, mens det rurale får en negativ presentasjon. I denne fremstillingen forklares bygda som tradisjonell og byen som moderne. Dette er den fremstillingen forfatterne mener ofte kommer frem når urbanisering skal forklares i media. Det brukes for eksempel beskrivelser som at vare- og servicetilbudet i byen er langt bedre, at mangfoldet i byen er større og at byen er spennende og bygda kjedelig. Det andre bildet gjenspeiler det motsatte, nemlig bygda i et positivt lys og byen i et negativt lys. Her trekkes bygda frem som idyllisk og byen som fæl. Blant argumentene er det at man på bygda får en mye større ro og avstand fra bråket i byen, det er tryggere på bygda og at byen er stygg og grå i kontrast til den pene og grønne bygda. Den pene og grønne bygda, eller den rurale idyllen (*the rural idyll*) som det ofte blir kalt, ble et populært begrep i århundreskiftet mellom det 19. og det 20. århundret. Grunnen var den stadig økende urbaniseringen og

industrialiseringen, og rurale områder på landsbygda ble da stående som steder for rekreasjon, fred og andre aspekter som sto i kontrast til den travle byen (Woods, 2010).

Det kan likevel være utfordrende å definere om et område er urbant eller ruralt. Kategoriseres en person som urban eller ruralt dersom man bor ruralt, men føler seg urban? Hva er grunnen til at rurale trekk ofte ønskes i byen og urbane trekk på bygda? Videre i denne rapporten er det likevel ikke poenget å definere hvorvidt ulike steder enten er rurale eller urbane, men mer i hvor stor grad steder inneholder trekk fra begge. Man kan derfor tenke seg en skala hvor man helt ytterst mot det rurale har en norsk grend med noen gårder, mens man helt mot det urbane i norsk målestokk har Oslo sentrum.

2.2 Drabantbyene i Norge vokser frem etter andre verdenskrig

Etter andre verdenskrig sto de store byene i Norge ovenfor en stor utfordring knyttet til boligmangel. Det var for få boliger, og mange av de nyeste boligene var også av for lav standard. Resultatet av dette ble en ny trend i byplanleggingen, nemlig bygging av drabantbyene. Det som sto i tankene på by- og boligplanleggerne på denne tiden var å bygge boliger raskt og for mange på samme tid. Oslo var også på den tiden Norges største by, og det var her utbyggingen av drabantbyene først skjøt fart i Norge. I generalplanen fra 1949 beregnet man at Oslo som by kunne huse 700.000 mennesker om folk skulle bo innen det man kalte en rimelig tetthet, noe som betydde at ikke man skulle bo tettere enn at det landlige trekket ved de nye bydelene ble beholdt (Hansen, 2006). I den nevnte generalplanen var fokuset på at utbyggingen av byen skulle skje gjennom bygging av nye bydeler, eller boligbyer som de ble kalt. Planen var at hver boligby skulle inneholde rundt 5000-6000 innbyggere, samt et felles sentrum. Tanken var også å bygge boliger i klynger rundt et felles grøntareal, et tun. Målet var å skape små lokalsamfunn rundt byen, samt skape gode og inkluderende nabolag. Denne modellen ble derfor kalt «nabolagsmodellen» (Hansen, 2006).

Etter at disse planene ble satt i verk, og flere drabantbyer vokste frem i Norge, ble tankene etter hvert også gjenstand for kritikk. Ifølge (Hansen, 2006) gikk kritikken blant annet ut på at bydelene ble ensformige, og uten variasjon blant annet i bygninger. Drabantbyene ble også utover 1970- og 80-tallet stemplet som stedløse, monotone og lite personlige. Det ble etter hvert en diskusjon om hva som var den beste modellen av de nye drabantbyene, og de mer eldre bydelene i indre by. Argumentene for at bydelene i indre by skulle bevares gikk blant annet på at disse bydelene hadde en historisk identitet og menneskelig skala (Rørtveit, 2019). Kritikken

mot drabantbyene gjorde at man igjen begynte å tenke på hvordan man skulle utvikle byen. Det var en befolkningsvekst man måtte ta hensyn til, så noe måtte gjøres. Likevel fortsatte man med mye av den samme tankegangen med drabantbyer også i tiårene som fulgte, kanskje noe på grunn av mangel på andre alternativer.

(Hansen, 2006) avslutter sin artikkel med å spørre om vi i det hele tatt har mer moderne og bedre løsninger for bebyggelseutforming i byene nå, enn under drabantby-perioden? Kanskje ser man i dagens byutvikling en mer nymotens og annerledes tankegang, men som fortsatt ligner på mange av aspektene fra drabantbyene, nemlig en utvikling av urbane landsbyer?

2.3 Variasjon i urbaniseringstrender

Det var først etter den industrielle revolusjonen at urbaniseringen virkelig skjøt fart. I 1950 bodde over 16 prosent av verdens befolkning i urbane strøk. Arbeidsplassene var nå langt mer sentralisert enn før revolusjonen. Konsekvensene av den industrielle revolusjon hadde blant annet stor betydning for den økende befolkningstettheten, og byer ble et symbol på industrialiseringen (Knox & Marston, 2016).

Antall sysselsatte i industrinæringene sank i de største byene i verden utover 1900-tallet, da det ikke lenger var like lønnsomt å drive. Konsekvensen av denne deindustrialiseringen, var økning av arbeidsplasser litt mer ute i periferien. Denne trenden kalles ofte for *counterurbanization*, og beskriver en prosess hvor byene mister en del av populasjonen til mindre byer og mer rurale områder (Champion, 2001; Mitchell & Bryant, 2009). Trenden var spesielt fremtredende i USA, Storbritannia og Japan på 1970- og 1980-tallet, så vel som i mange andre land (Knox & Marston, 2016). Et annet begrep som ble brukt rundt dette var *the urban turnaround*, og også de store norske byene opplevde denne trenden på 1970-tallet. Nedgangen skapte en debatt hjemme i Norge om hvorvidt urbaniseringen var over, og om den nye trenden nå i årene fremover skulle gå i retning av økte innbyggertall i mellomstore byer og på landsbygda (Wessel & Barstad, 2016).

Tall fra SSB (2020a) viser at den norske befolkningen økte med rundt 200.000 i perioden 1970 til 1980. At det da var en nedgang i befolkning i byene, gjør naturligvis at andre steder må ha hatt en økning i denne perioden. Flere og flere bosatte seg i mer rurale strøk, noe som også skapte utfordringer for bygdene. De klassiske bygdene fikk flere beboere, og disse nye innbyggerne kom med nye tanker og levemåter enn bygda var vant til fra før. De typiske bygdene i Norge fikk flere urbane særtrekk, og etter hvert begynte man å bruke begrepet bygdeby om norske bygder som fikk en kraftig økning i innbyggertall. Disse bygdebyene var verken en klassisk bygd eller by, og det passet

heller ikke å si at de var en blanding av de to fenomenene. Man kan heller si at urbaniseringsprosessen fikk en norsk særpreget form, man kan kalle rurbanisering. Rurbanisering handler om at levemåter, næringer, kultur og forbruksmønster utvikles med typiske urbane særtrekk, men uten at det dannes store bysamfunn. Man får en urban utvikling i rurale områder (Hompland, 2011).

Etter hvert viste det seg at denne trenden ikke var en permanent utvikling, men mer en midlertidig befolkningsutvikling i byene. Mange av byene som opplevde nedgang i innbyggertall på 70- og 80-tallet, opplever nå en økning igjen. Denne utviklingen mot en større vekst i byene igjen, kan kalles for en reurbanisering. Reurbanisering defineres som at sentrale metropoliske steder vokser i innbyggertall etter en periode med nedgang (Knox & Marston, 2016). Norge opplevde det samme, og urbaniseringsgraden steg med nesten to prosent fra 1980 til 1990, før den steg ytterligere fem prosent de neste ti årene (Wessel & Barstad, 2016).

Byene ble mer attraktive som bosteder for enda flere etter at industrinæringene gradvis ble utfaset. Flere forfalne boligområder i de største byene ble rustet opp og områdene ble fornyet. I Norge skjedde dette gjennom støtte fra Husbanken, og steder som Kampen og Grünerløkka i Oslo, samt Bakklandet og Møllenberg i Trondheim var blant de første som fikk store tilskudd. Denne fornyingen av byene gjorde at strøkene som ble fornyet etter hvert også ble mer lukrative og det ble dyrere å bo der. Man så ofte at dette først skapte en større variasjon i bosetningen, men også at det etter hvert gjorde det vanskelig for personer med lav utdanning å bosette seg i områdene. «Gentrifisering» er et begrep for denne type utvikling, og defineres ofte som en prosess hvor middelklassen erstatter arbeiderklassen i et område eller strøk (Glass, 1964; Wessel & Barstad, 2016; Knox & Marston, 2016).

2.4 Kritikk av de moderne byene – nyurbanismen oppstår

Etter andre verdenskrig økte globaliseringen i verden, blant annet som en følge av økonomisk vekst, som gjorde at verden ble mer sammenkoblet. Globalisering handler om den økende graden av samarbeid og avhengighet på tvers av landegrenser innen felt som økonomi, miljø, politikk og kultur. Nye markeder ble åpnet, betydningen av avstand ble stadig mindre og globaliseringen førte til at firma og bedrifter kunne etablere seg på nye steder. (Knox & Marston, 2016). Dette førte etter hvert til en reaksjon blant geografer og andre akademikere, noe som gjorde at steder og identitet ble et viktig tema. Det ble viktig for et sted å ha særpreg og en egen identitet, i en verden hvor globaliseringen gjorde steder mer og mer like.

Stedsbegrepet fikk også en ny betydning utover 1970-tallet, da den humanistiske geografien fikk mer og mer publisitet. Et sted brukes ofte i en romlig kontekst konkret som en lokalitet. I en slik sammenheng snakker man for eksempel om koordinater, eller man kan si at et sted ligger så og så mange mil nordvest for et annet sted. I den humanistiske geografien, har definisjoner av sted vært fokusert mot en blanding av lokalitet og mening ved stedet. Det at et sted har en mening, handler blant annet om at steder har en betydning for mennesker, og mennesker føler seg tilknyttet steder. Denne meningen med et sted er viktig for stedets identitet, og i den sammenhengen vokste begrepet *sense of place* fram i faglitteraturen på 1970-tallet (Relph, 1976; Cresswell, 2013). *Sense of place* handler om hva mennesker forbinder med et sted, og dannes gjennom erfaringer, opplevelser, minner og forventninger man har med stedet (Ruud, 2015), men også karakteristikk man ser fra utsiden, som kjente bygninger eller landskapsmerker. Ofte skiller man mellom personer som kjenner stedet godt, ofte som bor der eller har vokst opp der. Disse kalles *insiders*, og deres *sense of place* har bygd seg opp gjennom det levde liv på stedet. Disse personene føler også ofte en sterk tilknytning til stedet. For *outsiders*, vil *sense of place* skapes i langt større grad gjennom inntrykk, omdømme og utseende (Knox & Marston, 2016).

I 1976 ga Edward Relph ut boka *place and placelessness* hvor han blant annet diskuterte begrepet stedløse steder (*placelessness*). Relph mente at man så en stadig økende utryddelse av særegne og autentiske steder, og at flere og flere steder mistet sin sjel, identitet og *sense of place*. Han mente at slike stedstap kom som en følge av en ukritisk aksept av masseproduksjon og teknikker, som igjen viser seg gjennom massekommunikasjon, massekultur og at sentrale myndigheter tok styring over stadig større områder. Det unike ved steder ble mer og mer visket ut, samtidig som steder i den globaliserte verden ble mer og mer like. På 1980 og 90-tallet blomstret det opp mange lokale mikrobryggerier i USA. Mange av disse var kjennetegnet av et veldig lokalt og patriotisk fokus. Lokale historier, lokale bilder og landskapet i området var viktige momenter mange ønsket å få fram gjennom lokale mikrobryggerier. James Pete Shortridge presenterte begrepet nylokalisme ut fra denne trenden, et begrep han definerte som et bevisst forsøk på å etablere, gjenoppbygge og dyrke lokale bånd, lokale identiteter og til dels lokal økonomi (Schnell, 2013).

Utover 1980- og 90-tallet kritiserte flere og flere utviklingen av de moderne byene, og det vokste seg etter frem en gruppe kritikere som ble kalt nyurbanister. Kritikken fra disse var mer høyrøstet og tydelig enn tidligere kritikere, og nyurbanistene kritiserte flere forhold som de mente ikke fungerte i de moderne byene i det 20. århundret. Planene for byutviklingen i dette århundret var å bygge byer som var

sammenhengende, effektive og funksjonelle. Blant punktene som ble kraftig kritisert var en stadig større spredning av byene, opphopning av trafikken, økonomisk stagnering og en forverret infrastruktur. Mange nyurbanister mente videre at de moderne byene ble designet mot sin hensikt om å skape sted og at de undergravde kvalitet i byene (Grant, 2006).

Begrepet nyurbanisme (*new urbanism*) oppsto etter hvert som en følge av denne kritikken. Nyurbanismen fikk også en egen organisasjon, Congress for the New Urbanism (CNU). CNU oppsummerer begrepet på følgende måte på sine nettsider:

Above all, new urbanism is about creating sustainable, human-scaled places where people can live healthy and happy lives. The walkable, vibrant, beautiful places that new urbanists build work better for businesses, local governments and their resident.

Med nyurbanismen er håpet at man igjen skal skape mer autentiske steder, gjennom å gå tilbake til å bygge nabolag og samfunn som en gang i tiden ga det gode og stabile urbane livet (Harvey, 1997). I nyurbanismen er det sosiale aspektet i byene i fokus, og det offentlige rom er viktig. Nøkkelen for vellykkede bysamfunn ifølge nyurbanismen er å skape attraktive områder, for eksempel i gatene og i parker. Dette medfører blant annet å få ned biltrafikken for å gjøre gatene mer attraktive for mennesker og sosial interaksjon (Grant, 2006). Med utgangspunkt i nyurbanismen vokste begrepet *sense of community* (følelse av fellesskap) etter hvert også fram. Det å skape en fellesskapsfølelse blant menneskene i samfunnet ble sett på som viktig i utviklingen av steder, og man skulle spesielt fokusere på å integrere boligområder med det offentlige rom. Samtidig skulle man sette større fokus på nøye og detaljert planlegging av det offentlige rommet, slik at dette i best mulig grad kunne la seg gjøre. Gatene er viktige for å skape gode lokalsamfunn og *sense of community*, og det er viktig at gatene blir sett på som et offentlig rom, og ikke bare tomrom mellom boligene (Talen, 1999).

2.5 Urbane landsbyer

Det er gjort flere ulike forsøk på å tilnærme seg tankene i nyurbanismen. Professor emeritus i planlegging ved Dalhousie University Jill Grant (2006) peker på flere tilnærminger hun mener har vært fremtredende, og en av disse er fremveksten av urbane landsbyer (*urban villages*). Herbert Gans er regnet som den første som bruke begrepet urbane landsbyer, da han presenterte det i 1962 i sin bok «Urban Villagers: Group and Class in the Life of Italian-Americans» (Franklin & Tait, 2002). Gans presenterte begrepet sammen med et annet begrep, urban jungel (*urban jungle*). Han mente at en urban landsby var et sted i endring, hvor mennesker fra rurale områder

søker til for å få implementert sin ikke-urbane kultur i en urban setting. En urban jungel er ifølge Gans et sted hvor det blant annet finnes mye kriminalitet, prostitusjon og psykopater. Han legger videre vekt på at disse begrepene ikke må tas for bokstavelig, men at de kan være med på å beskrive det sosiale livet, men uten å identifisere sosiale strukturer og kulturer komplett (Gans, 1962). Betydningen av begrepet er endret noe med årene, og i 1990 ble konseptet promotert i Storbritannia, gjennom organisasjonen Urban Villages Group. De publiserte i 1992 en rapport som inneholdt noen prinsipper om konseptet urbane landsbyer. Viktige elementer var godt planlagte og bærekraftige samfunn, samt det å skape *sense of place* og samfunnsengasjement. I 1997 kom en ny utgave av rapporten, og her ble begrepet urbane landsbyer beskrevet enda mer detaljert. Det ble argumentert for at en urban landsby skulle ha et maksimalt areal på 40 hektar for å få alle fasiliteter i gangavstand. Videre skulle befolkningen ligge et sted mellom 3.000 og 5.000 innbyggere og det skulle være et godt tilbud rundt kollektivtransport. Som i den første rapporten, var fortsatt *sense of place* og bærekraftighet viktige elementer (Franklin & Tait, 2002).

Urbane landsbyer vil i beste fall inneholde gode aspekter fra både det rurale og det urbane, eller som David Sucher (2003, s.16) sier det, det beste fra to verdener. Han mener at innbyggere ønsker både mangfoldet, valgmulighetene og uavhengigheten man finner i en by, men samtidig hjemligheten og intimiteten man finner i en landsby og de mer rurale strøk. Han argumenterer videre for at begrepet urban landsby ofte ikke kan konkretiseres for eksempel på et kart. Han mener at det først er når en by eller bydel oppleves som landsbypreget i kombinasjon med sin urbanitet, at man kan snakke om en urban landsby. Ser man på definisjonen av nyurbanismen fra CNU, handler ikke nyurbanismen om én fasit på hvordan et sted skal planlegges og se ut. Det handler mer om å nå et mål om å skape det man mener er gode samfunn og et godt lokalsamfunn for innbyggerne. Dette gjør at det kan være store forskjeller på ulike prosjekt som planlegges ut fra nyurbanismen.

Dette gjelder også urbane landsbyer, og det vil for eksempel være forskjeller i hvordan en urban landsby vil se ut i Norge og Kina. I Kina, verdens mest folkerike land er alle byene langt mer befolket, og en urban landsby som har tilknytning til en megaby, har en del andre behov enn en urban landsby tilknyttet en by med for eksempel rundt 100.000 innbyggere, noe som er mer relevant i en norsk målestokk. Urbanister i Kina har i mange år brukt begrepet urbane landsbyer i sin planlegging av byene, men det brukes ofte litt annerledes enn i mange vestlige land. Urbane landsbyer i Kina kjennetegnes ofte ved at områder som tidligere har vært veldig rurale, ofte også med store områder dyrket mark, går over til å bli urbane samfunn. Faktisk har mer enn 40

millioner bønder mistet sine områder, og det uten å få noe særlig økonomisk refusjon som følge av den enorme urbaniseringen i Kina siden 1990-tallet. Disse bøndene kan derfor få problemer med å skape seg et liv videre i det nye urbane miljøet, noe som er en stor utfordring i den kinesiske urbaniseringsprosessen. Samtidig er det flere eksempler på bønder som får benyttet sine gamle arealer, ved at det bygges boliger som de får leie ut. Slik er det en del bønder som tjener nok penger på utleie av boliger til personer som enten av økonomiske grunner eller andre grunner, vil bo litt i utkanten av sentrum. De urbane landsbyene i Kina har spilt en viktig rolle i det å kunne tilby billigere boliger, og har i så måte blitt en positiv tilvekst i det urbane botilbudet, også for dem med lavere inntekt (Liu, mfl., 2010).

Fremvekst av urbane landsbyer vil gjøre at folk bosetter seg litt i utkanten av selve kjernen og sentrum av byene og øker dermed spredningen av byene. Det finnes også argumenter mot å spre byen for mye ut av kjernen. Krishna M. Akundi (2005) mener blant annet at byspredningen ødelegger for den indre kjernen av byen. Flere har forklart begrepet byspredning, men Akundi viser blant annet til miljøorganisasjonen Sierra Club, som forklarer at tettheten i byene minker, samt at det blir store avstander mellom hvor folk bor og hvor de gjennomfører sine daglige rutiner. En urban landsby skal også ha som mål å være ganske selvforsynt. Det betyr at befolkningen skal kunne ha tilgang til daglige behov, men også at det skal være mulige arbeidsplasser i bydelen. Urbane landsbyer skal også inneholde ulike typer av boliger, blant annet for å kunne gi muligheter for mennesker i alle aldre og livssituasjoner. Det er også viktig med korte avstander, og helst gangavstand til det meste, inkludert knutepunktene i bydelen når det kommer til kollektivtransport (Grant, 2006).

I Danmarks hovedstad, København har man kommet godt i gang med et prosjekt som kan ligne veldig på en urban landsby og tanker fra nyurbanismen. Et havneområde som tidligere var et stort industriområde, er nå omgjort til en bydel. Bydelen heter Nordhavn, og har blant annet et sterkt fokus på korte avstander, miljøet og et godt lokalsamfunn, men skal også bevare identiteten og historien til stedet. Det ble tidlig bestemt at Nordhavn skulle planlegges som en bærekraftig by og bli en grønn bydel. I tillegg virker det å være viktig med korte avstander, et tiltak som blant annet virker for å få ned biltrafikken. Utviklerfirma By & Havn skriver på sine hjemmesider at *i bydelen er det korte avstander fra boliger og arbeidsplasser til kollektiv trafikk (for eksempel metroen), sykkelruter, grønne områder, offentlige institusjoner og kommersielle tilbud* (By & Havn.no). I og med at dette er et gammelt industriområde som nå bygges om til et boligområde, er dette også et godt eksempel på gentrifisering.

Urbane landsbyer kan ses fra to sider. For det første er det naturlig at sentrum av byene blir mindre brukt, om slike selvforsynte landsbyer oppstår utenfor bykjernen. Folks daglige rutiner ligger ikke lenger i byenes sentrum, og kanskje går bysentrum over til å være mer et arbeids- og turiststed. Samtidig kan man også se argumentet for at de som bosetter seg rundt byen har godt av å ha kort vei og enkel tilgang til sine daglige rutiner. I tillegg vil det naturlig nok være mindre folk i hver enkelt bydel, og man vil dermed kanskje unngå mye kø og venting, i tillegg til det å skape gode lokalsamfunn. Utfordringen for planleggere og utbyggere hvor urbane landsbyer er relevante blir nok å skape en tilknytning som gjør at befolkningen fortsatt benytter sentrum av byen, men samtidig har tilgang til en del daglige behov der hvor de bor.

2.6 Urbane landsbyer i en norsk kontekst

I Norge er begrepet urbane landsbyer mindre benyttet, både i planlegging og i litteraturen. Det er heller ikke så vanlig å benytte begrepet landsby, men begrep som bygdeby (Hompland, 2016) brukes om steder som kanskje kan være Norges svar på landsbyer. Nå som drabantbyene ikke er idealet man planlegger etter, behøves det muligens et konkret begrep for utviklingen i Norge også. Urbane landsbyer kan være dette begrepet, om man setter det inn i en norsk målestokk. Regjeringens definisjon av fremtidens behov i norske byer likner også veldig en definisjon av urbane landsbyer: *Vi vil i fremtiden etterspørre byer og tettsteder med både urbane og grønne kvaliteter, og med attraktive byrom, møteplasser og utearealer. God arkitektur, historiske bygninger og bymiljøer bidrar til stedsidentitet og positive opplevelser av sentrum, og er ressurser som bør utnyttes for å utvikle attraktive by- og tettstedssentre* (Klima- og miljødepartementet, 2016).

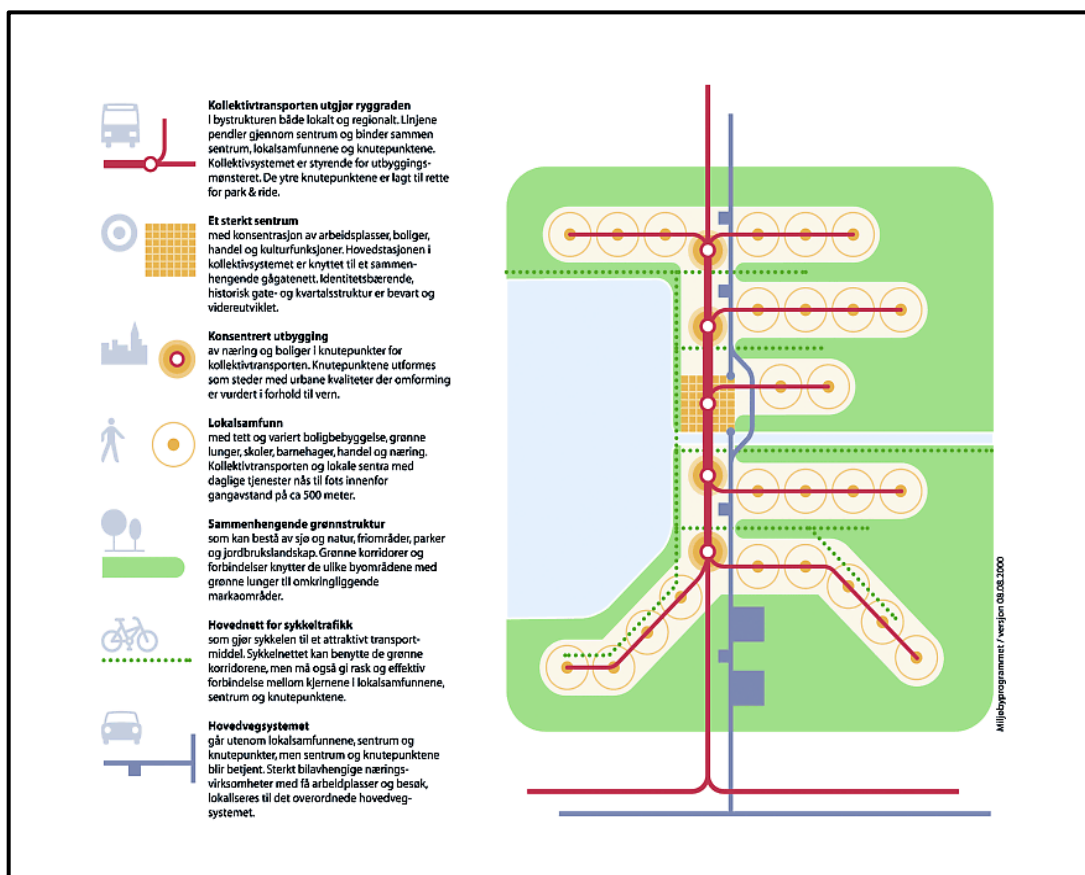
På grunn av den økte bosetningen utenfor selve bykjernen, ble byplanleggingen i Norge på 1960-tallet ganske konsentrert rundt hvordan byene enklest mulig kunne utvikles for å fremme biltrafikken. Den økende mobiliteten gjennom bilene førte til en byspredning i Norge, at byene vokste seg utover arealmessig. Noen byer økte sitt areal betraktelig, uten at befolkningstallet økte noe. Denne byspredningen dominerte byutviklingen i Norge fram til slutten av 1980-tallet, da fortetting i byene fikk en oppblomstring (Næss, Saglie & Thorén, 2015). Det var i denne perioden at urbaniseringsgraden igjen begynte å vokse, etter nedgangen på 70-tallet (Wessel & Barstad, 2016).

Begrepet bærekraftig utvikling ble presentert av Brundtlandkommisjonen i 1987 (FN-sambandet, 2019), og var en stor del av grunnen for at man da startet en ny tenking rundt byutviklingen. Klimaspørsmålet fikk en stor del av oppmerksomheten også i

diskusjonen rundt utvikling av byer. Som et resultat av dette, kom forskningsprosjektet NAMIT (natur- og miljøvennlig tettstedsutvikling) i gang i 1988. Prosjektet konkluderte med at man miljømessig kunne hente mye på å erstatte byspredningen med en mer kompakt utvikling av byene. Mer konkret handlet dette om at mer effektiv utnyttelse og tett bebyggelse i områder som allerede var bebodde, ville gi mindre naturinngrep og belastninger for klimaet. Det ble også pekt på at miljø- og klimafordelene kunne bli betydelige om man fikk redusert avstander for transport, samt styrket tilbudet om kollektivtransport for å få ned biltrafikken (Næss, Saglie & Thorén, 2015).

Det var ikke bare NAMIT som ble startet opp som prosjekt for å bedre byene på 90-tallet. I 1993 startet Miljøbyprosjektet, et prosjekt som skulle gjøre fem utvalgte byer (Fredrikstad, Bergen, Kristiansand, Tromsø og Miljøbyen Gamle Oslo) mer miljøvennlig og skape bedre lokalsamfunn. Det ble satt ned noen punkter man skulle jobbe mot, og blant disse var blant annet *styrking av sentrum som møtested for handel, næringsliv og kultur, levende lokalsamfunn, inkludert gode boligområder og samordnet areal- og transportplanlegging* (Næss, Saglie & Thorén, 2015).

Figur 2.2 viser en oppsummering av hvordan man tenkte byutviklingen i Miljøbyprosjektet. Denne figuren er også benyttet i Stortingsmelding nr.23 (2001-2002), som ble kalt «bedre miljø i byer og tettsteder». Figuren viser at det ikke kun var miljø og klima, men også at et sterkt sentrum og gode lokalsamfunn som sto høyt når man planla byer på denne tiden. Det var viktig å planlegge byer og bydeler hvor folk ville trives, hvor de kunne skape gode relasjoner til sine naboer, hvor man hadde korte avstander til daglige rutiner som butikker og skoler og hvor kollektivtilbudet var godt. I tillegg la man vekt på at grønnstrukturen skulle være sammenhengende, inkludert vann, parker og grønne korridorer som forbindelser. Det er også verdt å merke seg at et av tiltakene man gjorde for å jobbe mot et mer trivelig og sosialt sentrum, var å få mest mulig biltrafikk ut av selve sentrumskjernen. En ting er det gode kollektivtilbudet som ble satset på, men man satte også ned et eget punkt for hovedveiene, som helst skulle gå utenfor lokalsamfunn, sentrum og knutepunkter. I tillegg skulle det fokuseres på å gjøre sykkelen til et attraktivt fremkomstmiddel, noe som både er miljøvennlig og et tiltak for å redusere biltrafikken i sentrum og lokalsamfunn.

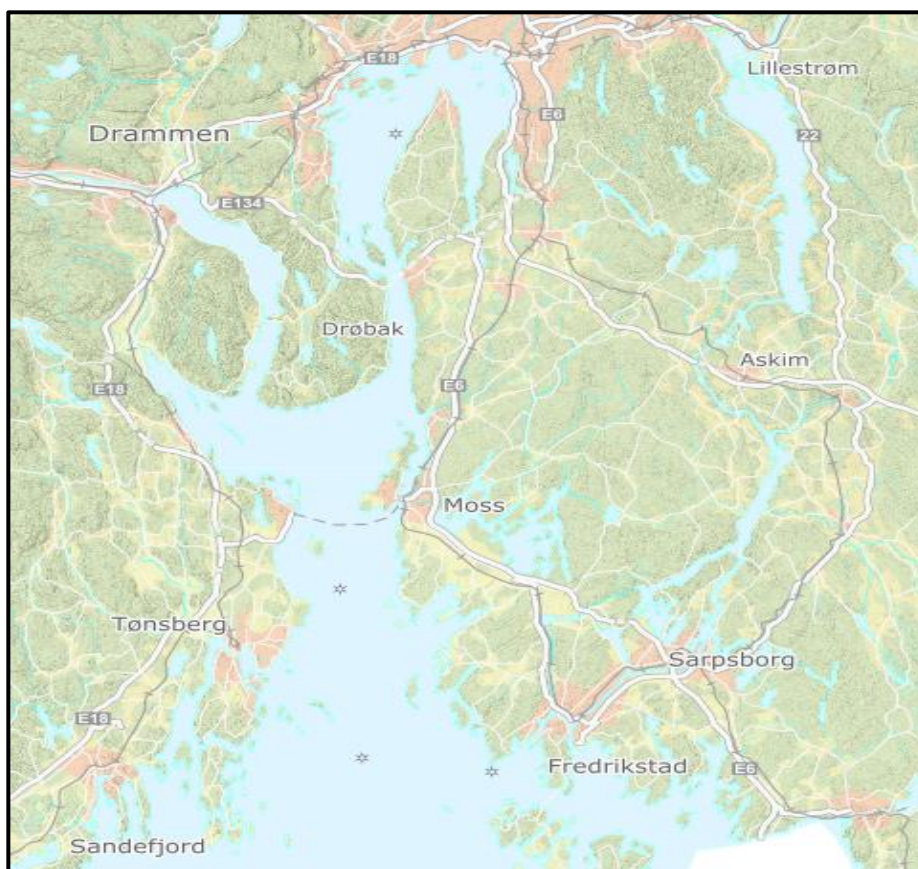
Figur 2.2: Modell for byutvikling der kollektivtransporten danner ryggraden i bystrukturen (Miljøbyprogrammet 2000 i Stortingsmelding nr. 23 (2001-2002)).

De senere årene har også debatten om kjøpesentre som ødelegger bysamfunnene pågått i Norge. Et eksempel som ofte trekkes frem er Levanger. Byen i Trøndelag som har en historisk trehusbebyggelse i sine gågater, har mistet mye av sin sjel og folkeliv i gatene etter at kjøpesenteret Magneten har kommet til litt i utkanten av byens sentrum. Folk trekkes ikke lenger til gatene i sentrum, men til kjøpesenteret i utkant (Spaans, 2014). Denne trenden ser man flere steder i Norge, og man kan stille seg spørsmålet om den store kjøpesenter-utbyggingen gjør at flere av elementene i figur 2.2 blir motarbeidet, slik som det å bygge sterke sentrum og gode lokalsamfunn. En viktig del av et sterkt sentrum og gode lokalsamfunn er naturlig nok at folk skal bruke dem, ikke minst som sosiale møtesteder. Videre kan man også argumentere for at denne kjøpesenter-trenden gjør at man i Norge også ser det problemet med byspredning som (Akundi, 2005) argumenterer for at man finner flere økonomiske og sosiale ulemper med. Trafikken inn til sentrum vil blant annet bli berammet, og samtidig vil utslippene øke i takt med at flere må benytte bil for å komme seg til sentrum for sine daglige rutiner, som jobb og handel. I tillegg vil det sosiale livet i byene bli dårligere.

Man kan se flere likhetstrekk mellom urbane landsbyer og drabantbyene. Det virker igjen å være hovedmålet å skape gode nabolag, rom for møteplasser, gode forbindelser til kollektivtransport som gjør dette lønnsomt og å bruke grøntarealer som rekreasjon og møteplass. Klimautfordringene har fått en enda større plass i samfunnet generelt de siste årene, og dermed også i byutviklingen. Dette er kanskje den største direkte forskjellen mellom dagens utvikling og drabantbyene, hvor mange ble planlagt og utbygd før 1987, da Brundtland-kommisjonen presenterte begrepet bærekraftig utvikling. Der bilen var et viktig fremkomstmiddel fra drabantbyene, er kanskje de bydelene man i dag ser utvikles i Norge mer fokuserte på miljøvennlige fremkomstmiddel og kollektivtransport. Noe av kritikken mot drabantbyene gikk også ut på at de var stedløse, at hver og enkelt drabantby ikke skilte seg fra hverandre. Identitet og det å skape et sted kan også være virkemidler man ser mer av i dagens urbane landsbyer. Det handler i større grad om å skille seg ut, ikke være like som alle andre steder.

3. Presentasjon av case: Verksbyen, en ny bydel i Fredrikstad

De to byene Fredrikstad og Sarpsborg danner sammen konurbasjonen Fredrikstad/Sarpsborg, som er Norges femte største tettsted (SSB, 2019). Selv om det kanskje kun er Oslo som bærer preg av å være en storby i Norge, må man kunne si at Fredrikstad og Sarpsborg-området er et stort byområde i norsk målestokk. Dette gjør utviklingen av bydeler rundt interessant, med tanke på tilknytningen til nettopp dette byområdet. Figur 3.1 er et kart over Fredrikstad og omegn. Her ser man de to byene Fredrikstad og Sarpsborgs nære beliggenhet. Konurbasjonen har utviklet seg i området mellom de to byene. Kartet viser også E6 som går fra Oslo, og forbi både Fredrikstad og Sarpsborg. Det går også tog på denne strekningen, som bruker litt over en time til Fredrikstad. Vi kan også skimte Glommas utløp, og dens siste strekning fra Sarpsborg til Fredrikstad før den renner ut. Glomma har vært viktig for Fredrikstad i lang tid, og elva har blitt mye brukt for frakting av ulike varer, både til og fra byen. De små øyene som ligger sør for Fredrikstad er Hvaler, en øygruppe og kommune som er populær for hytteturisme, spesielt om sommeren.

Figur 3.1: Kart over Fredrikstad og omegn (Norgeskart, 2020)

Fredrikstad ble grunnlagt mellom år 1563 og 1570, som en oppreisning av Sarpsborg (som da kun het Borg) etter at svenskene hadde brent ned byen under den nordiske syvårskrigen. På midten av 1600-tallet ble byen omgjort til en festningsby, med voller og vollgraver rundt sivilbefolkningen (Dehli, 1960). Det er dette området som i dag er Gamlebyen, Nord-Europas best bevarte festningsby (Klavestad, 2014). Gamlebyen er en populær destinasjon for turister som besøker byen. Den er noe mange forbinder med Fredrikstad, og er en viktig del av byens identitet. I dag er sentrum av Fredrikstad på den andre siden av Glomma enn Gamlebyen (se figur 3.2). Flyttingen av sentrum skjedde gradvis, og en stor del av prosessen med at folk flyttet til vestsiden av Glomma, var den etter hvert store bedriften Fredrikstad Mekaniske Verksted (FMV) (Henriksen, 1986).

Fredrikstads beliggenhet med Glommas utløp gjør at elva har vært viktig for næringsvirksomheten i byen, og FMV var lenge byens hjørnestensbedrift (Henriksen, 1986). Da FMV ble nedlagt i 1988 mistet mange innbyggere sine arbeidsplasser og store områder i sentrum sto tomme. Noe av dette er i dag bevart som historiske minner, men en del er også benyttet til boliger og andre formål. Det tidligere verftsområdet er uttalt som et satsingsområde i Fredrikstads byutvikling. Det er i dag klare spor etter industrien, og flere haller og kraner står fortsatt, selv om mye også er revet. Nye Fredrikstad Stadion, som sto ferdig i 2007, er blant annet bygd mellom to store verkstedhaller fra gamle FMV. Slik har man kombinert byens rike historie, med et moderne fotballstadion, og noe som i nyere tid også er veldig viktig for byen, nemlig fotballklubben. I lokalmiljøet kalles spillerne på Fredrikstad FK «kællane», et kallenavn som før ble brukt om arbeiderne på verftet. Dette er også et eksempel på at identiteten knyttet til den historiske bedriften ivaretas (Berg & Larsen, 2009). I dag spiller riktignok Fredrikstad i 2.divisjon, men laget tok sølv i Eliteserien senest i 2008, og satser hardt på å komme seg oppover til toppen av norsk fotball igjen. I og med at man har flere minner fra gamle FMV i dagens by og at Gamlebyen er i så god stand, er historien en stor del av byens identitet også i dag.

Figur 3.2: Nye Fredrikstad stadion er bygd mellom to gamle verkstedhaller fra FMV.

Foto: Mats Eid Bjørset

Verksbyen er en ny bydel i Fredrikstad, hvor man har satt i gang flere boligprosjekter. Store deler av byens energi er fokusert rundt solenergi, og det satses sterkt på energipositive bygg. Boligene i Verksbyen leveres med det som kalles Future Living standard, en kombinasjon av solenergi, smarthus og grønn byggestandard. Arca Nova-gruppen har stått for planlegging og utbygging av bydelen, og legger stor vekt på at de følger FNs mål om å redusere klimagassutslippene med 40% innen 2030 gjennom utviklingen av Verksbyen. Bydelen består av flere felt som har Norges mest innovative og fremtidsrettede løsninger for energi (Arca Nova, 2020). Like nord for bydelen ligger et lite kjøpesenter, hvor man finner det man trenger av daglige behov, inkludert et apotek, en Europris, en Rema 1000-butikk og en kafé. Målet er en moderne, smart og bærekraftig bydel, som skal drives av energi fra solen (Arca Nova, u.d). På sine nettsider reklamerer Arca Nova videre med at man her kan *bo sentralt, uten støy fra sentrum, og med Norges råeste park utenfor døren*. Det fokuseres også på at bydelen er nært Sellebakk brygge, hvor man kan ta en byferge inn til sentrum av Fredrikstad. Man kan si at disse aspektene viser at utbyggerne har som mål å kombinere nærheten til byen med landlige omgivelser. Figur 3.3 viser et oversiktsbilde av Verksbyen og Fredrikstad sentrum. Her ser man at Verksbyen ligger i ganske landlige omgivelser, og man ser klart og tydelig Sorgenfridammen som Verksbyen bygges rundt.

Figur 3.3: Verksbyens beliggenhet (Norgeskart, 2020)

Området har tidligere vært brukt til industri, både teglverksdrift, sagbruk og asfaltverk. Navnet Verksbyen er inspirert av denne historien, og den nye bydelen bygges med utgangspunkt i det som på folkemunne kalles Sorgenfridammen. Det er en stor dam som ligger midt i bydelen, og denne dammen var tidligere en grop som ble brukt til å grave ut leire, noe som var viktig for industrien i dette området (Hansen, 2018).

Det er flere delprosjekter i Verksbyen, og det første innflyttingsklare som kalles Verkshagen er utsolgt. Her har flere flyttet inn, mens man også er godt i gang med det andre av delprosjektene, Capjon Park. I Capjon Park har noen flyttet inn, og flere venter på å få sine boliger ferdigbygde og klare til innflytting. Figur 3.4 viser en oversiktstegning over området.

Figur 3.4: Skisse av Verkshagen, Capjon Park og Verksparke. (Arca Nova, 2020, s.13)

I dag har man altså bygd en del boliger på vestsiden av dammen i de to delprosjektene Verkshagen og Capjon Park, men planen er å bygge ut rundt hele dammen, slik figur 3.4 viser. Til slutt er målet at det skal bli en stor park rundt dammen tilknyttet boligene, Verksparke (Arca Nova, 2020). Bydelen skal huse 1500 boliger når alle prosjekt står ferdige. I tillegg til boliger ligger det en skole i sørenden av dammen i dag, samt at det er planlagt en barnehage i bydelen. I figur 3.5 vises deler av Verksbyen, og hvordan noe av lekeområdet også har kommet i stand.

Figur 3.5: Deler av Verksbyen. Foto: Mats Eid Bjørset

Glomma renner også rett nedenfor Verksbyen, og Glommastien går få meter nedenfor og er dessuten planlagt å kombineres med bydelens turområder (Arca Nova, 2020). Glommastien er en sti som strekker seg rundt Glommas nedre del, og man kan komme seg fra Fredrikstad og inn i Sarpsborg ved å gå eller sykle denne. Stien er en populær turdestinasjon, og historien er også bevart gjennom at det flere steder i traseen er satt opp skilt som forklarer hva som har ligget der tidligere (Guthu, 2017).

Figur 3.6: Glommastien. Foto: Mats Eid Bjørset

4. Metodisk tilnærming

Jeg fattet tidlig interesse for Verksbyen da jeg skulle finne studieområde, og etter å ha lest en del om urbane landsbyer, spesielt i internasjonal litteratur, mente jeg at Verksbyen potensielt kunne være et norsk eksempel på dette. Derfor bestemte jeg meg for å velge det som forskningsområde for min studie.

I forkant av studien hadde jeg en førforståelse av Verksbyen, og hvordan jeg oppfattet at den passet inn i teori om urbane landsbyer. Det bygger på et sosialkonstruktivistisk perspektiv, hvor menneskers forståelse av virkeligheten hele tiden formes av opplevelser, situasjoner og kommunikasjon (Tjora, 2019). Studien har videre en hermeneutisk tilnærming, hvor jeg fortolket informasjon om casen (Verksbyen) i lys av relevant teori (Alnes, 2018), og ut fra dette har jeg dannet meg en forståelse av om Verksbyen kan karakteriseres som en urban landsby.

4.1 Case som forskningsdesign

Case-studier er en mye brukt metode i samfunnsvitenskapelig forskning, og kjennetegnes ved at forskeren gjennomfører en studie av en eller noen få konkrete fenomener (caser), for å forklare en større prosess eller trend (Gerring, 2004; Yin, 2012; Baxter, 2016; Gustafsson, 2017). Det er mange ulike definisjoner av en case-studie, men jeg har valgt å bruke (Gerring 2004, s.342) sin definisjon videre i denne rapporten: *I propose to define the case study as an intensive study of a single unit for the purpose of understanding a larger class of (similar) units.* Jeg har valgt Verksbyen som case, og målet med studien, er å bruke Verksbyen som en case ut av den større prosessen og trenden med oppblomstring av urbane landsbyer.

Case-studier egner seg godt til å forklare og eksemplifisere allerede eksisterende teorier eller konsepter (Baxter, 2016). Målet med denne studien er å studere den valgte vassen Verksbyen ut av den større prosessen og trenden med oppblomstring av urbane landsbyer. En case-studie kan ifølge (Stratford & Bradshaw, 2016) være med på å teoretisere en mer generell prosess eller struktur. Forskeren bør alltid stille seg spørsmålet: *hva er denne eksakte casen en case eller et eksempel av?* Med det spørsmålet bør man da altså kunne komme fram til et svar som er en generell prosess, trend eller struktur.

Jeg har videre i denne studien brukt grad av både teori-generering og teori-testing som tilnærming til min case. Teori-generering handler om at man som forsker har en mer åpen inngang til casen, og at man først ser på sine funn og deretter generer trender

eller teorier ut fra funnene. Teori-testing handler om det motsatte, at man går inn i casen med et deduktivt syn, man bruke casen til å finne data som enten støtter eller motbeviser en teori eller et fenomen. Først og fremst ble tema og casen valgt ut fra eksisterende teori og trender, nemlig trenden med urbane landsbyer. Det er bakgrunnen for valg av tema og case, og derfor kan man si at studien svarer til å være teori-testende. Samtidig er det gjort lite forskning med begrepet urbane landsbyer i Norge, og denne studien tar også for seg spørsmålet om dette er en ny trend, og en modernisert versjon av drabantbyene i landet, en ting jeg ikke hadde tenkt på i forkant, men som dukket opp som relevant under studien. Slik sett kan man si at rapporten også tenderer mot en teori-generering, og at denne casen eventuelt skal forklare en ny trend i Norge. Kanskje vil man likevel si at denne studien tenderer aller mest mot å være teori-testende. Den hovedsakelige bakgrunnen er en teori og utvikling i byutviklingen i den globale verden, hvor man ser flere og flere eksempler på urbane landsbyer. Likevel kan man argumentere for innslag av begge disse tilnærmingene i min studie, og dermed støtte (Baxter, 2016) sin påstand om at man sjelden opererer med enten teori-testing eller teori-generering, men at det handler mer om i hvor stor grad man opererer med de to.

4.2 Innsamling av data

En case-studie kan ha en kvantitativ, så vel som en kvalitativ tilnærming. Den kan også inneholde aspekter både fra kvantitativ og kvalitativ tilnærming samtidig (Baxter, 2016). I denne studien er en kvalitativ tilnærming til case-studien gjort. Målet med studien er å se Verksbyen i en større kontekst rundt urbane landsbyer. For å kunne plassere Verksbyen i denne konteksten trengs detaljert informasjon man ikke får gjennom en kvantitativ undersøkelse. Det er gjennomført detaljerte intervjuer med fire personer, som har ulik tilknytning og kjennskap til Verksbyen. En person er sterkt delaktig i utbyggingen og planleggingen av bydelen, en person bor i den delen av Verksbyen som allerede er innflytningsklart, mens de to siste jobber i Fredrikstad kommune. I dette kapitlet vil jeg drøfte tre viktige momenter i min datainnsamling, nemlig observasjon, intervjuene jeg har gjennomført og hvordan jeg kom fram til utvalget av informanter.

4.2.1 Utvalg av informanter

Etter å ha lest meg opp på Verksbyen og teori om urbane landsbyer, ønsket jeg å få refleksjoner fra flere vinkler inn mot Verksbyen, og tok derfor kontakt både med kommunen og utbyggerfirmaet Arca Nova. Det endte med at jeg fikk avtalt både med kommunen og Arca Nova, samt at jeg fikk hjelp til å komme i kontakt med en person

som passer min tredje ønskede gruppe, nemlig en person som allerede har flyttet inn i Verksbyen. Denne beboeren kom jeg i kontakt med gjennom tips fra Arca Nova, og jeg brukte dermed *snøballmetoden* for å få tak i alle informantene jeg ønsket (Stratford & Bradshaw, 2016).

Jeg har altså gjort et strategisk utvalg av personer jeg mener har størst relevans opp mot det jeg ønsker å få belyst (Tjora, 2017). Jeg endte med én informant fra Arca Nova, to fra Fredrikstad kommune og en beboer i Verksbyen. Utvalget kunne ha vært større, men jeg begrenset meg litt i henhold til størrelsen på studien. Likevel kunne det vært interessant å ha intervjuet enda flere beboere, og kanskje også noen som vurderer å flytte inn i noen av de planlagte boligene som etter hvert skal bygges. Jeg føler likevel i ettertid at jeg fikk mest relevant informasjon for det jeg ønsker å studere ut av intervjuene med utbygger fra Arca Nova og den ene ansatte i kommunen, som hadde jobbet en del med området jeg studerer. Videre fikk jeg gode refleksjoner rundt hvordan miljøet blant beboerne er gjennom den beboeren jeg intervjuet.

4.2.2 Semistrukturert intervju

Jeg har brukt semistrukturert intervju, ofte også kalt *dybdeintervju* i studien. Denne intervjumetoden er ganske åpen, men forsker setter tematikk for samtalen i forkant. Jeg ønsket å få reflekterende svar fra informantene, og ønsket heller ikke å lede dem for mye inn på et spor. Jeg lagde en intervjuguide på forhånd (vedlegg 1), hvor jeg hadde tre hovedtemaer jeg ønsket å snakke med informantene om: 1) stedsidentitet 2) grønn byutvikling og 3) lokalsamfunn og sosiale møtesteder. Jeg formulerte så noen spørsmål under hver av kategoriene, men opplevde under intervjuene at disse spørsmålene kun ble veiledende for min del, og vi havnet ofte et stykke utenfor disse. Likevel var intervjuguiden viktig å ha foran meg som forsker, dels for å minne meg selv på temaene jeg ønsket, samt ikke glemme noe, men også for å passe på at vi ikke skled for langt ut av tema. Jeg opplevde at informantene hadde mye på hjertet om dette tema, og at samtalen derfor fort kunne ha sklidd langt utenom det jeg egentlig ville, dersom jeg ikke hadde strukturert intervjuet litt. Jeg satte også av god tid til hvert intervju, og hadde også tid mellom intervjuene. Jeg ville at tiden ikke skulle bli en utfordring, og informerte derfor om at intervjuet kom til å ta litt lengre tid, enn det jeg egentlig tenkte var nødvendig. Mellom de ulike intervjuene var det viktig for meg å ta små notater av inntrykk jeg hadde fått, samtidig som jeg ville samle tankene. Derfor hadde jeg satt meg et minimumskrav på to timer mellom hvert intervju (Dunn, 2016; Tjora, 2017). Intervjuene foregikk i rolige omgivelser, med kun meg og informant i rommet. Jeg tok opp intervjuene på min datamaskin, og gjorde informantene oppmerksomme på dette en gang til like før opptaket startet. Hos beboeren i

Verksbyen gjennomførte vi intervjuene hjemme hos informanten, mens de tre andre inviterte meg inn til sine respektive kontor på arbeidsplassen. Jeg hadde også en notatblokk hvor jeg kort noterte ned eventuelle observasjoner som ikke kommer frem i et lydopptak, som jeg tenkte er lurt å huske i etterkant.

Jeg startet intervjuet med noen bakgrunnsspørsmål, eller veldig enkle spørsmål som informanten ikke skulle trenge å reflektere så mye rundt. Denne fasen av intervjuet kan kalles *oppvarmingsspørsmålene*, og kan være med å gjøre informanten trygg på situasjonen, samt gjøre at forsker og informant blir litt kjent og trygge på hverandre. Dette i tillegg til at jeg snakket litt løst og fast med informantene i forkant av intervjuet, samtidig som jeg informerte om mitt prosjekt og hensikten med det, gjorde at vi fikk en god kjemi og dermed en ro mens intervjuet ble gjennomført. De nevnte oppfølgingsspørsmålene kommer først, og man bygger gradvis opp kravet til refleksjon hos informanten(e). Etter hvert beveger man seg inn i den fasen Tjora (2017) kaller *refleksjonsspørsmål*. Det er i denne fasen at intervjuobjektet virkelig skal bruke sin kunnskap eller meninger for å drøfte tema forsker ønsker å belyse. Det er utvilsomt denne delen jeg brukte mest tid på i forkant, da dette på mange måter er hovedspørsmålene rundt det man ønsker å få svar på. Det var rundt disse spørsmålene jeg ønsket mye refleksjon og tanker fra informantene, og i min intervjuguide, ligger de spørsmålene jeg planla til denne fasen, under de tre nevnte hovedkategoriene i guiden. Det var også i denne fasen at jeg opplevde nye innfallsvinkler og spennende uttalelser, og jeg er derfor veldig glad for at jeg brukte opptaker, og senere transkriberte intervjuene (kap. 4.3).

Til slutt i intervjuguiden min har jeg en oppsummeringsdel. Jeg ønsket å gi informantene mulighet til å tenke gjennom om de hadde mer å komme med, enn det vi hadde snakket om. Jeg ønsket at de selv skulle få legge til noe om de følte det relevant, og eventuelt komme med noen spørsmål til meg dersom de ønsket det. Denne fasen kalles i figur 3.1 *avrundningsspørsmålene*, og her bør ikke forsker komme med noen nye temaer som informant skal reflektere rundt. Det er ment som en fin og rolig avslutning av intervjusituasjonen (Tjora, 2017).

4.2.3 Observasjon

Da jeg gjennomførte mitt feltarbeid, dro jeg til Fredrikstad og Verksbyen. En grunn var intervjusituasjonen, som jeg gjerne ville ha ansikt til ansikt, men jeg ville også se og ta inn inntrykk på stedet selv. Observasjon som forskningsmetode er ofte benyttet i kvalitative studier, noe jeg også har benyttet meg av her. Det finnes flere teorier og ulike typer av observasjonsmetoder, men jeg har i denne studien brukt det (Kearns, 2016) kaller utfyllende (complementary) observasjon. Målet med en utfyllende

observasjon er å komplementere sine mer deskriptive data, som i mitt tilfelle er intervjuene jeg gjennomførte.

Jeg gikk mye rundt i Verksbyen mellom intervjuene, og var blant annet innom kjøpesenteret, tok flere turer rundt boligene og det området hvor det skal bygges nye boliger og tok flere bilder og noterte ned ting jeg kom over. I tillegg gikk jeg hele ruta langs Glommastien fra Verksbyen og ned til Gamlebyen, hvor man enkelt kan ta byferga til sentrum, noe jeg også gjorde. Målet mitt var å få en følelse av det å være beboer i Verksbyen på så god måte som mulig. Jeg fikk også en guidet omvisning av en ansatt i Arca Nova, som tok meg med rundt om i området, fortalte en del om planene og viste meg dette mer konkret og til slutt også innvendig i en av leilighetene som da akkurat var lagt ut for salg.

Observasjonen ble en viktig del av arbeidet, og jeg jobbet systematisk i ettertid for å bevare mine observasjoner og for å huske dem selv. For å kunne se tilbake, tok jeg som sagt bilder, men jeg skrev også ned noen feltnotater underveis. Jeg noterte enkle ting som skulle minne meg selv på mine tanker og observasjoner i etterkant av selve observasjonen. Feltnotatene har vært viktige i etterkant av observasjonen, og det har blitt en del av mitt datasett som jeg har kunnet reflektere rundt og hatt med meg i bakhodet mens jeg har analysert andre data også (Kearns, 2016). Jeg er glad for at jeg tok feltnotater av mine observasjoner, og det er flere ganger i løpet av prosessen at jeg har gått tilbake og sett på disse, etter å ha funnet interessante ting i intervjuene. Flere ganger har jeg observert liknende ting på min måte, og derfor har analysen min da blitt mer fullstendig.

4.3 Transkribering og koding av intervju

Etter at intervjuene var gjennomført, gikk jeg over til å transkribere intervjuene. Å transkribere intervjuet handler om å skrive ned det intervjuet man først har tatt opp. Jeg bestemte meg for å transkribere så raskt som mulig etter intervjuene fant sted, for også å huske hvordan intervjusituasjonen var (Dunn, 2016). Jeg transkriberte alle intervjuene ordrett, noe man ofte gjør i dybdeintervjuer (Tjora, 2017). Videre transkriberte jeg alle intervjuene selv, og dette var en viktig del av prosessen og arbeidet med dataene mine. Det ble på en måte en start på analysedelen (Nilssen, 2012).

Etter transkriberingen, begynner analysedelen for fullt. Jeg startet denne delen med koding av dataene. Koding av dataene blir ofte sett på som noe av det viktigste arbeidet i analysen, og (Nilssen, 2012) mener at denne prosessen er selve kjernematerialet til en god kvalitativ analyse. Jeg startet kodingen som en åpen

kodingsprosess. I en åpen koding går forsker gjennom sine transkriberte intervju og analyserer hva som ble sagt. Forsker går ikke inn og leter etter et bestemt tema, men ser hva som ble drøftet og snakket om. Grunnen til at dette er en god måte å gå gjennom dataene sine på, er at man får et blikk over hva informantene kom med. Mest sannsynlig husker man ikke alt som ble sagt under intervjuet eller hvilke poenger som kom fram, noe som også er mye av grunnen til å transkribere så nøyaktig (Crang, 2005).

I den åpne kodingsprosessen noterte jeg ned noen stikkordssetninger rundt det jeg fant interessant. Hovedargumentet bak dette var at det skulle gjøre arbeidet i etterkant lettere, ved at jeg kunne huske hovedessensen og poengene etter å ha gått gjennom intervjuene (Crang, 2005). Etter koding og gjennomgang av alle intervjuene, startet prosessen med å finne tematiske sammenhenger. Jeg brukte kodene jeg lagde aktivt i denne prosessen, og sorterte disse inn i kategorier som forklarer enda mer detaljert hvilke sammenhenger jeg fant i dataene mine. I tillegg gjør dette at materialet blir enklere å håndtere, samt mengden data mer oversiktlig. Denne fasen kan kalles *aksial koding* (Nilssen, 2012). Videre i aksial koding skiller man også ut eventuelle koder man finner irrelevante for det videre arbeidet, og de plasseres i det som blir kalt *restgruppen*. Jeg plasserte alle koder jeg ikke fikk bruk for i denne restgruppen, et eget dokument, slik at jeg ikke slettet de helt. Den tematiske analysen startet for alvor etter at kodene mine var plassert i kategorier, og man sier ofte at gruppene og kategoriene man kommer fram til i denne fasen, danner grunnlaget for resultatdelen (Tjora, 2017). I neste delkapittel gir jeg eksempler på deler av datamaterialet slik det fremsto i analyseprosessen.

4.4 Analyse av data

I dette kapitlet vil jeg presentere noe av datamaterialet jeg satt med etter intervjuene. I og med at jeg har en så stor mengde data, velger jeg kun å presentere deler av det i dette kapitlet. Jeg kommer inn på mer senere i analyse og diskusjon.

Som tabell 1 viser, har jeg kalt informantene informant 1,2,3 og 4. Da jeg skulle analysere dataene, var det viktig for meg å vite hvem som sa hva. Det kan for eksempel ha stor betydning om det er beboer eller kommuneansatt som uttaler seg enten i negativ eller positiv forstand om utbyggingen av Verksbyen. Tabellen i figur 4.1 er et eksempel på hvordan jeg samlet dataene rundt ulike tema, for å kunne sammenlikne mellom informantene. Det er slik jeg har kunnet utarbeide koder og kategorier etter hvert. I denne tabellen har jeg satt inn et spørsmål fra intervjuguiden, og lagt inn svarene jeg fikk fra informantene rundt dette.

	Informant 1	Informant 2	Informant 3	Informant 4
Hvilke fordeler har Verksbyen for å kunne skape et lokalsamfunn og nabolag som beboerne trives i?	Det ser vi kommer frem allerede nå. Et godt tiltak er i Verkshagen, hvor godt over halvparten har flyttet inn og alle bor i et sameie. Her har de da en påtvunget relasjon, i form av at de bor i samme sameiet. Det gjør at man blir kjent på generalforsamlinger og slikt. Samtidig bor man ganske tett, og det er her du finner det urbane preget her, samtidig som de føler at de ikke bor så tett. Boligene her er bygd slik at du ikke føler at du bor oppå naboen. Du har veldig god utsikt, og det er ganske mye luft her til tross for at de bor veldig tett. Man hilser på hverandre hver gang man går ut og inn av bilen. Det er også veldig mange lekeplasser her, og for eksempel her da (peker på kart) bor det ganske mange barneforeldre, og de ungene er ute og leker på samme tidspunkt. Da får man treffpunkt, slik at foreldrene setter seg ned og prater sammen og drikker kaffe, gjerne etter jobb, samtidig som at ungene leker seg sammen. Det er da det er lurt å få inn mange barn som går på samme skole, det er jo bygd en splitter ny skole her hvor alle ungene går på skole sammen, noe som gjør at du får et veldig tett samfunn her da. Samtidig, i den nye parken, skal vi bygge et utrolig vannspeil. Det vil være et veldig naturlig stoppepunkt, et sted hvor man har lyst til å ta kaffen og lene øynene på. Det også vil være et naturlig sted å sette seg ned og snakke, hilse på naboen, om man er så utadvendt. Vi skal også bygge Verksbyplassen som er et møtepunkt. Det kommer også an på hvilke type tiltak man gjør i borettslaget, og hva som skjer i fremtiden her. Det kan jo hende at sameiet har lyst på noen grillfester, eller gjøre noe for barna kanskje. Kanskje de også finner på noen hyggelige tilsetninger. Da har jo vi lagt til rette for dette i fellesarealene, at det er mulig å samles her, og man må ikke reise bort. I alle fall om det er pent vær, enn så lenge	Jeg må si at det er parken, og det er jo det de har tenkt på også. Det er masse plass. Du kan ta med deg piknik-teppe, og du kan sette deg ned der nede og grille selv også. Det er også mange lekeplasser, ikke sant. Du kan leke og du kan trene. Det skal jeg utnytte til sommeren også, men det ble ikke ferdig før nå, så det kan jeg ikke si hvordan egentlig kommer til å virke. Men det ser jo veldig lovende ut da, og bare det at de har satset så mye på det synes jeg er veldig bra. Det er mange, eller, noen som har flyttet fra andre steder i Fredrikstad og Sarpsborg og lokalt, men så har det også kommet folk fra Hønefoss og Oslo og andre steder. Og når du flytter hit fra de stedene, så har du en forventning om å skape deg et liv. Så jeg tror det ligger godt til rette for dette, og det er det som gjør at man trives et sted. Man trives med naboeene sine, og det stedet man bor på. Barneskolen ligger jo nært også, jeg vet ikke helt hvordan det er der men. Den er helt ny. Jeg synes det er viktig at barna også går på noe som er positivt for dem, og at de kan lære seg å oppføre seg mot hverandre de også.	Jeg kjenner lite til Verksbyen, men jeg tenker jo at det er viktig å skape noen møteplasser som går litt på tvers, og som gjerne er åpne for flere enn de som bor akkurat der. Det er jo veldig fort at man bygger noe nytt, også er det liksom en velfungerende liten klikk, uten at man ser på området som helhet, og ser mer på hva trengs egentlig i området her. Ikke minst det med hvordan kan man skape noe som i større grad blir et samlingspunkt litt mindre kommersielt, og med å bruke de ressursene som er lokalt da, for eksempel lokaler hvor innbyggerne selv kan bruke sine ressurser til å lage arrangementer og lignende. Det tenker jeg både er bra for folkehelsen og samfunnsøkonomisk nyttig, men det blir fort litt lite. På Sellebakk ser jeg at det er et veldig behov for møteplasser hvor man møtes på tvers av alder, sosial bakgrunn og slikt. Det med en lekeplass hvor barna kan leke, og de voksne kan kjøpe seg en kaffe, var noe de snakke om på Sellebakk, som noe de ikke fikk helt. Men igjen, det spørs helt hvor folk bor og om de føler det er for langt unna hjemme.	Det var jo veldig mange som hadde motforestillinger da denne planen ble vedtatt, at den skulle uttømme Sellebakk sentrum. Det var et lite tettsted med butikker, og vi ser også at dette skjer. Men altså det er jo den miljøfaktoren med den dammen, det vil kanskje gjøre at det blir attraktivt å bo der. Også er det veldig slik her i byen, at de som har tilknytning til den siden der, de synes det er attraktivt å bo der, mens kanskje ikke jeg, som bor her, jeg ville kanskje ikke bosatt meg der. Såppas stedbundne er vi her i Fredrikstad. Men det kan jo være noen som kommer utenbysfra, det er jo vestvendt og fint. Jeg tror nok det kan bli et bra sted. Det kan jo være at det kommer fra vestsiden av Glomma også, selvfølgelig. Men først og fremst kanskje folk som bor på østsiden i dag, og de som har tilknytning til østsiden. Jeg tror at det kan tiltrekke seg alt fra barnefamilier til de som selger eneboligen for å flytte i blokk liksom. Og det er jo det beste også, at man får det mangfoldet. At det er både yngre og eldre, og alt. Og det tror jeg nok at det kommer til å bli der, for de har jo satset på forskjellige boliger. Både rekkehus og blokker, mest blokker.

Figur 4.1: Eksempel på strukturering av data

I og med at jeg hadde et semistrukturert intervju, har jeg nødvendigvis ikke stilt spørsmålet akkurat slik det står til hver av informantene, men vi jobbet oss mer naturlig inn på tema, og jeg har tatt ut de sitatene som har relevans opp mot spørsmålet om hvilke fordeler Verksbyen har for å skape et godt lokalsamfunn og nabolag.

Etter å ha gått gjennom dataene, begynte jeg å systematisere dem ved bruk av koding. Jeg satte etter dette arbeidet igjen med mange koder, og følte at dette ble litt uoversiktlig, og vanskelig å trekke konklusjoner ut fra. Derfor prøvde jeg å

systematisere enda mer, og danne kategorier i en tematisk sammenheng ut fra de kodene jeg hadde laget (Nilssen, 2012). Tabellen som utgjør figur 4.2 er et utdrag fra kodeskjema, og viser noen av kategoriene jeg satt med etter dette arbeidet. I dette kodeskjema viser jeg hvordan jeg har arbeidet meg fram til noen kategorier når det kommer til et av de tre hovedtemaene jeg satte i intervjuguiden, nemlig stedsidentitet. Dette tema omhandler både hele Fredrikstad som by, men også Verksbyen og dens muligheter for å skape en egen identitet, samt påvirke Fredrikstads identitet på sikt. De kategoriene jeg valgte å fokusere på til slutt, er kategorier jeg følte var direkte relevant for mine forskningsspørsmål. Målet med kategoriene jeg står igjen med til slutt, var at disse skulle fortelle en god del, kun ved en kort setning eller noen stikkord. Jeg har ikke tatt med restgruppa her, men en del koder havnet der. Disse følte jeg ikke var relevante nok, blant annet noen koder som handlet om Fredrikstad, og ikke kunne trekkes inn mot det jeg jobber med rundt Verksbyen.

Tekstavsnitt	Empiriske koder	Kategorier
Forsker: Hva vil du si kjennetegner identiteten til Fredrikstad som by? Informant 2: Litt vanskelig å si hva som skiller den fra andre byer, men identiteten fra gammelt av, jeg føler egentlig at Fredrikstad er i ferd med å skifte litt identitet, i utviklingen. Det er kanskje ikke noe alle er enige med meg i, men jeg ser på utenfra, fordi jeg ikke er herfra. Plutselig har det nå kommet en annen greie med bompenger, merker jeg at folk er mer sånn «oi, jeg bor på østsiden». Her på østsiden var det fattige og dårlige kår, slik som mange steder i Norge. Fredrikstad er preget av fra mange år siden, mye alkoholisme blant arbeidere og folk som kom hit. Jeg har vært lærer her på østsiden, og dermed hørt mye av det som ble snakket om. Det var kanskje ikke de med høyest utdanning som bodde her, men som over alt er dette i ferd med å endre seg. Så har vi gamlebyen da, som også er en del av dette. Vi på østsiden, vi har gamlebyen. Det synes jeg er ganske kult. Jeg føler at det er blitt litt trendy igjen, det med gamle byer, ettersom folk har begynt å reise så mye rundt i byer. Også er det litt med dialekten også, de har skapt seg en felles identitet i Fredrikstad. Jeg må jo si at Fredrikstad har blitt en utrolig fin by, de har virkelig fått til noe. Sellebakk var mer kjent for dårlige hus og lite utdannede mennesker. Informant 3: Det handler kanskje litt om at hva Fredrikstad-beboerne er stolte av. Det er noe folkelig, det er ikke så fint, skal være folkelig og varmt, samt jovialt. Også er det mye stolthet rundt det med lange historiske røtter, det har vært en viktig by. Også natur og kulturliv. Det tror jeg er viktig for identiteten. Informant 4: Alle byer synes de er veldig spesielle, men det som kanskje er litt spesielt her, er den store elva, Glomma renner jo ut her. All tilknytning til elva har liksom skapt byen. Det er derfor byen ligger her, tømmerfløting, vi har også en stor havn her. Det ble jo bygd en by her, Sarpsborg, og så ble Gamlebyen i Fredrikstad bygd, og her på vestsiden etterpå. Og identiteten til Fredrikstad, jeg vet ikke, det er litt nærhet til sjø, vi har mye hytter her i Fredrikstad. det også et annet sted jeg bodde, det var en gatefest en gang i året. Det blir sikkert noe slikt her også. Det er veldig mange ressurssterke og fine mennesker som bor her. Det kommer jeg til å bare oppmuntre til.	Historien er viktig for identiteten: Det kom tydelig frem at historien er en viktig del av Fredrikstads identitet. Spesielt Gamlebyen og FMV er viktig, men Verksbyen er også bygd på historisk grunn. Stolthet: Fredrikstad-innbyggerne er stolte av byen sin, både historien, men også hvordan den ser ut i dag. Den særegne dialekten er også med på å skape en identitet for Fredrikstad. I tillegg er innbyggerne stolte av at Fredrikstad ble kåret til Norges mest attraktive by i 2017. Identitetsforskjeller innad i byen: Flere kommuner slo seg sammen til Fredrikstad i 1994. Identitetene til de gamle kommunene henger tydelig igjen også den dag i dag. I tillegg virker det å være litt forskjeller mellom øst og vestsida av Glomma, og for noen kan det bety at man ikke vil bo i Verksbyen på østsida. Sommerby: Det er liten tvil om at informantene legger stor vekt på at Fredrikstad er en perle om sommeren. Turisme, inkludert mange hytter gjør at byen er full av mennesker på godværsdager. Sentrum av Fredrikstad trekkes også frem som en aktiv by, og aktiviteten er høy. Et sosialt boligfelt i Verksbyen: I Verksbyen er målet utvilsomt å skape et sosialt og inkluderende bomiljø, både gjennom parken, men også hvordan boligene er planlagte. Dette er også noe de som bor der allerede i dag er i gang med å følge opp, både i det daglige, men også gjennom felles aktiviteter. Miljøperspektivet viktig for identiteten: Verksbyen bygges som en helt ny bydel, og dens store fokus på miljø og bærekraft gjør at dette er noe mange forbinder med Verksbyen. Miljøfokus kan påvirke byens identitet Informanter trekker stadig frem fokuset på miljøet i Verksbyen. Det virker å være kjent i byen at dette er et viktig fokus for utbyggingen av den nye bydelen, og det menes at et vellykket prosjekt her, fort kan skape en bølge med flere liknende prosjekter i byen. Fredelig og landlig, men også litt urbant: Fokuset for utbygger er å møte et ønske fra innbyggere som ønsker å bo landlig, rolig og fredelig, men som fortsatt vil ha litt urbane innslag. Det snakkes om en mellomting, og da kan det tenkes at man ønsker å legge seg en plass mellom det helt rurale og det helt urbane. Målet er heller ikke å skille seg helt ut fra Fredrikstad, jmf. korte avstander og kollektivtilbud.	Historien er viktig i Fredrikstad, man er stolte av den. Mye av dagens identitet bygger på historiske røtter. Det er stor aktivitet i sentrum av Fredrikstad, spesielt om sommeren. Verksbyen bygges som en forstad, og man vil være en del av byens mange muligheter, men samtidig skape et godt lokalsamfunn selv. Verksbyen skal være en blanding av urbant og ruralt. Det store fokuset på energi og miljø gjør at det er en viktig del av hva folk forbinder med Verksbyen. Prosjektet har blitt lagt merke til over store deler av landet.

Figur 4.2: Utdrag fra kodeskjema

4.5 Kritiske og etiske refleksjoner

Man kan alltid stille kritiske spørsmål rundt en studie. En ting som kan diskuteres i denne studien, er antallet informanter. Kanskje kan man mene at fire informanter er litt lite og kanskje spesielt når det kommer til innbyggerne. Jeg har kun intervjuet en innbygger, og kanskje kunne dette vært økt til to eller tre, for å få et enda mer representativt bilde av innbyggernes opplevelser. Man kunne også ha intervjuet personer som vurderer å flytte til Verksbyen, kanskje i noen av de planlagte nye boligprosjektene. Ved å snakke med en slik person, kunne man kanskje ha fått litt andre innfallsvinkler og refleksjoner, sett fra en person som ser det mer utenfra, enn en som allerede bor på stedet gjør. Samtidig kan det være vanskelig å skaffe en slik informant, da det er en ganske lite konkret målgruppe. Det kan også spørres hvorvidt en slik informant hadde vært veldig relevant opp mot akkurat denne studien om Verksbyen er en urban landsby. Kanskje hadde en slik informant vært enda mer interessant og aktuell, om studien så mer på hvilke innbyggere og personer Verksbyen tiltrekker seg.

Det kan også drøftes hvorvidt jeg burde ha valgt en case hvor man ikke er ferdig med utbyggingen av hele bydelen. Dette kan føre til at man ikke får alle svarene man ønsker, da bydelen er så langt fra ferdigstilt som Verksbyen er på tiden denne rapporten skrives. Samtidig er dette meget spennende fra et annet perspektiv, da formålet med studien er å se om urbane landsbyer også er en utbredt i norsk kontekst. Det at bydelen er under utbygging, gjør at man kanskje får et enda mer detaljert bilde av selve prosessen, og målene og visjonene til prosjektet. Det kan være at dette er vel så viktig som resultatet, når man ser på teori rundt urbane landsbyer.

I og med at jeg brukte så mye tid på observasjon som jeg gjorde, får jeg et forhold til stedet. Forskeren kan få følelsen av at dette er et helt fantastisk sted og dermed danne seg et inntrykk som ikke stemmer overens med informantenes. Det er viktig å tenke gjennom at en som forsker skal være mest mulig objektiv, og ikke dra inn subjektive meninger i studien. En måte å passe på dette er hele tiden å ha et kritisk blikk på studien sin (Dowling, 2016). Jeg har prøvd å bruke observasjonene mine til det de er verdt, objektivt sett. Det betyr at jeg bruker observasjon rundt mønstre i samfunnet og konkrete ting, fremfor mine egne meninger og følelser om stedet. Det var fint vær de dagene jeg var i området, og jeg fikk et veldig godt inntrykk både av Fredrikstad som by og området Verksbyen ligger i. Dette er noe jeg har vært nøye på gjennom hele rapporten, at min mening og opplevelse ikke skal ha betydning for hva jeg skriver og kommer frem til i analysen.

I en kvalitativ studie må man ta forhåndsregler når det gjelder personvern. Ofte kan informanter kjennes igjen, spesielt av andre personer som kjenner informanten personlig. I noen studier er dette naturligvis mer problematisk enn andre, men forskeren har uansett en oppgave om å anonymisere mest mulig. Noen ganger er det også helt umulig å ikke skjule en person helt, spesielt om informanten er en offentlig person (Dowling, 2016). I denne studien er kanskje spesielt den informanten som jobber i Arca Nova gjenkjennbar i så henhold. Det er ikke et veldig stort firma, og informanten har også kommet med viktige momenter i flere sammenhenger gjennom rapporten. Denne studien er nok ikke i kategorien hvor det er skumlest å lekke personvernopplysninger, men uansett har jeg brukt minimalt med opplysninger om informantene gjennom besvarelsen.

I forkant av datainnsamlingen min, ble studien sendt inn til vurdering og godtatt i henhold til behandling av personopplysninger av NSD (norsk senter for forskningsdata). Denne vurderingen ble tatt ut fra tema, intervjuguide og bruken av studien. Studien ble godkjent med begrunnelsen: *Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 10.02.20 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD.* Som vedlegg i søknaden hadde jeg et samtykkeskjema som alle informantene skrev under på før vi gjennomførte intervjuet. I en studie må nemlig informantene akseptere deltakelsen, og forskeren må ha skriftlig aksept av deltakeren for at han/hun stiller som informant (Dowling, 2016). I informasjonsskrivet jeg delte ut, skrev de blant annet under på at deres rolle i forhold til Verksbyen, kan gjøre at man kjenner igjen hvem som har sagt hva og de skriver under på at jeg kan ta opp intervjuet og senere transkribere det. Deltakerne har også mulighet til å trekke seg fra studien når som helst, dersom de ønsker det. Jeg opplevde underveis at informantene var lite redde for at de skulle bli gjenkjent. I denne sammenhengen var det dog noen av informantene som ønsket å få en sitatsjekk dersom jeg tok med noen direkte sitater på hva de hadde sagt i besvarelsen, noe jeg selvfølgelig har fulgt opp med hver enkelt. Generelt opplevde jeg en stor interesse fra informantene også om prosjektet mitt, og de hadde full forståelse og ingen problem med at deres rolle i forhold til Verksbyen kan være relevant ut fra det de har sagt.

5. Diskusjonsdel

Hva kjennetegner et godt sted? Hva gjør steder tiltrekkende, og på hvilke måter er et sted tilknyttet andre steder? Det finnes mye teori rundt steder og hva et sted er. En teori som er mye brukt i litteratur de seneste årene er et «relasjonelt stedsbegrep». Den anerkjente geografen Doreen Massey (1944-2016) forbindes ofte med det relasjonelle stedsbegrepet, og hun mente at selv om et sted er unikt, blir dets særegenhet og identitet definert gjennom dens forbindelser og relasjoner til andre steder. Hun kritiserte de klare grensene (*boundaries*) som tidligere var trukket mellom stedene. Et sted må ifølge Massey ses opp mot både politiske, økonomiske og sosiale hendelser i et historisk perspektiv for å kunne forklare det unike ved stedet (Massey, 1993; Cresswell, 2013; Berg og Dale; 2015; Ryan, 2018). Med andre ord mente Massey at steder er vel så mye konstruert av utsiden, som av innsiden, og som Cresswell (2013, s.222) sier, kan man si at *hennes tanker har endret fokuset fra å tenke på steder som vertikale, til å tenke steder som horisontale og et produkt av stedets forbindelser*.

Man kan på en annen måte si at steder er gjensidig avhengig av hverandre, på alle geografiske nivåer. Knox & Marston (2016) bruker begrepet romlig interaksjon (*spatial interaction*) for å beskrive steders gjensidige avhengighet. Begrepet omhandler all slags menneskelig aktivitet som binder steder sammen, slik som reiser, telekommunikasjon og migrasjon. Selv om steder er gjensidig avhengig, har alle steder sine egne særpreg og sin egen identitet. Alle steder har også en historie, som ofte er en viktig del av identiteten og menneskers tilhørighet til stedet.

5.1 Nye bydeler og kulturminner – historie og fremtid møtes

Fredrikstads identitet er i dag preget av byens rike historie. FMV integreres i identiteten blant annet gjennom at spillerne på FFK kalles «kællane», at nye Fredrikstad stadion er bygd mellom to verkstedhaller fra FMV og at flere bygninger er bevart og integrert i dagens byutvikling. Fredrikstad ble grunnlagt under den nordiske syvårskrigen (1563-1570) mellom Danmark-Norge og Sverige, på området øst for Glomma som i dag er Gamlebyen. Byen ble bygd som en gjenreising av byen Borg (dagens Sarpsborg), som ble brent ned av svenskene tidligere under syvårskrigen (Dehli, 1960). Ofte er byens historie viktig for attraktiviteten, og eldre deler av byene rundt om i verden er flere steder populære turistattraksjoner (Hjelseth, 2019). Gamlebyen i Fredrikstad er en populær turistattraksjon og meget godt bevart. Faktisk så godt bevart, at den omtales som Nord-Europas best bevarte festningsby (Klavestad, 2014). Å bevare historie er lovpålagt, og i den norske kulturminneloven defineres

kulturminner som: *alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.* «Kulturmiljø» har også blitt innført som begrep i en ny stortingsmelding. Her defineres kulturmiljø som: *alle spor etter menneskelig aktivitet og historie som omgir oss* (St.Meld nr.16, 2019-2020). Gamlebyen i Fredrikstad er bevart mest mulig autentisk og lik slik den var tidligere, for eksempel slik som bildet i figur 5.1, som viser gamle kanoner som står i Gamlebyen.

Figur 5.1: Kanoner i Gamlebyen. Foto: Mats Eid Bjørset

Historie skal også bevares i områder som gjennomgår store endringer. Når en ny bydel bygges, spesielt på et område som tidligere ikke har vært bebodd i særlig stor grad, må naturligvis store omveltninger til. Noen ganger har disse stedene en rik og unik historie som helst skal bevares best mulig. Hvordan man kan bygge bydelen for å bevare mest mulig av historikken blir et viktig spørsmål i slike utbyggingsprosesser. Dette betyr at prosjekter slik som nye bydeler skal gjøre det de kan for å beholde historien til stedet de bygger på. Verksbyen er altså bygd i et område med rik industrihistorie, og her er historien tatt vare på og blitt integrert som en viktig del av prosjektet. Både navnet Verksbyen og satsingen på Sorgenfridammen er med på å bevare den historiske identiteten til stedet. Det ligger også en del gamle arbeiderboliger like nedenfor Verksbyen, mellom bydelen og Glomma. Disse er også bevart som kulturminner, og fokuset på å bevare historien i området ble også understreket i intervjuet med informant 1, som jobber i Arca Nova.

Det ble etter hvert etablert mange teglverk og sagbruk oppover langs Glomma her. Et av de het Narnte Teglverk. Det lå en del andre verk her også, og her fant mange

arbeidsplassen sin tidligere. I den forbindelse ble det utarbeidet en del boliger her i området rundt Verksbyen, og det er boliger som ble beregnet for de som jobbet der, arbeiderboliger da. De ligger her fortsatt og er historiske. Dette er et arbeiderstrøk med mye historie egentlig, da (Informant 1).

Det er ikke uvanlig å bevare gamle bygninger som en del av kulturminner, og dette er også gjort i Nordhavn-prosjektet i København, og som By & Havn skriver på sine hjemmesider: *Den særlige atmosfæren fastholdes og integreres i bydelen ved å bevare utvalgte bygninger kulturhistoriske trekk*. Det argumenteres videre for at materialet som velges i utbyggingen, skal stå minst mulig i kontrast med det opprinnelige på havna.

Både Verksbyen og Nordhavn er eksempler på bydeler hvor man har greid å kombinere den rike historien med nybygg og dagens trender i byutvikling. Begge disse bydelene bygges med et stort fokus rundt miljø og bærekraft. I tillegg bygges begge med fokus på at kollektivtransport, gange- og sykkelmuligheter skal være gode. Går man tilbake til CNU sin definisjon av nyurbanisme, kan det argumenteres for at både Verksbyen og Nordhavn følger mange av disse tankene. I tillegg integreres historien på stedet med disse nyere tankene, og sammen skapes bydeler med sjel og identitet, men som også har et stort potensial til å skape en ny identitet som en sammenkobling av historien, menneskene og det nye urbane miljøet som skapes. Rett og slett slik Alexander Hermansen synger det i sangen han har skrevet om Verksbyen (Youtube, 2019): *Her har det vært folk før i tida. På teglverk og annen industri. Og her i sola på den østre sida. Skal menneskene leve, her er vi. Historien og fremtida møtes, det skapes i innhold og i tid*.

5.2 Hvordan skape stedsidentitet i en ny bydel?

Wanting to have a place where you feel you belong is a natural human attribute.
(Knox & Marston, 2016, s.258)

Det er en viktig del av mennesker å føle tilhørighet til et sted. Stedstilknytning kan skape en sterk fellesskapsfølelse, også gjennom en kontrast til andre steder og mennesker som er veldig ulik dem selv, og slik Knox & Marston (2016) hevder i sitatet ovenfor, er det å ønske å tilhøre et sted en naturlig menneskelig egenskap. Alle steder har ulike særpreg, skapt opp gjennom årenes løp. Men hvordan skaper en helt ny bydel sin egen identitet? På hvilken måte kan Verksbyen som en helt ny bydel skape en fellesskapsfølelse for beboerne, som kanskje fra før er sterk knyttet til et annet sted? Og har prosjektet Verksbyen, utbygger sammen med de første beboerne en utfordring eller en gylden mulighet til å påvirke sitt steds identitet på sikt?

Det at de er så bevisste rundt Sorgenfri-dammen, og bare da de snakket med meg om prosjektet. De snakket blant annet om fuglelivet som de fokuserer på, og det synes jeg var så tiltrekkende (Informant 2).

Informant 2 beskriver i sitatet ovenfor at Sorgenfri-dammen var et stort fokusområde da Verksbyen ble presentert som mulig bosted. Informanten viser videre til at det sterke fokuset på å bevare det rike fuglelivet i dammen også appellerte veldig og økte interessen for området. Naturen, med Sorgenfri-dammen og parken rundt er tydelig noe man reklamerer for Verksbyen med, og det ser også ut til å være noe folk ofte forbinder med Verksbyen. En annen ting som forbindes med Verksbyen, er fokuset på miljø. Sitatet nedenfor er hentet fra informant 4, og beskriver hvordan en kommuneansatt som ikke har arbeidet direkte med Verksbyen oppfatter prosjektet.

De gjør jo veldig mye nybrotsarbeid i Verksbyen. De gjør mye med solcelle og det er jo veldig fokus på smarthus. Jeg er sikker på at om dette blir vellykket, kommer det til å påvirke identiteten til Fredrikstad på sikt i disse grønne tider. (Informant 4)

Informanten viser til inntrykket av at Verksbyen fokuserer sterkt på både smarthus og solcelle-panel. Videre mener informanten at det store miljøfokus i Verksbyen kan løfte identiteten til Fredrikstad på lang sikt, dersom prosjektet blir vellykket. Dette utsagnet viser at Verksbyen har et rykte på seg som en miljøvennlig bydel.

Mennesker gir steder identitet, så vel som steder gir mennesker identitet. For å forstå hvordan steder er en del av menneskers identitetsskaping, brukes begrepet stedsidentitet analytisk. Bruken og deltakelse av steder er med på å utvikle en forståelse av hvem en er som person. På samme tid kan et steds identitet forstås som et spesifikt steds egenart, hva som er særegent med det stedet (Ruud, 2015). Relph (1976) deler stedsidentitet inn i to undergrupper, stedstilknytning og stedsoppfatning. Tilknytning til et sted handler ifølge Relph om at man som person identifiserer seg med ulike aspekter på et bestemt sted. Dette skjer ofte gjennom at personen har levd tett på stedet over en periode. Stedsoppfatningen kommer derimot utenfra, og handler mer om oppfatninger og forventninger av stedet. Ofte har media en viktig rolle når det kommer til å skape oppfatninger om et sted. Spesielt negative oppslag om steder kan forsterke en forståelse utenfra om et sted som ikke er positiv for dem som bor på stedet. Slike oppfattelser kan også redusere personers tilhørighets- eller tilknytningsfølelse til stedet (Ruud, 2015). I Verksbyen virker naturfokus med dammen, parken og miljøaspektet å være det som dominerer oppfatningen av bydelen utenfra. Spørsmålet er så: Hvordan skapes tilknytning og tilhørighet til sted i Verksbyen? Som (Ryan, 2018, s.3) skriver: *Et sted er ikke noe som er, det blir.* Studien

til Ryan viser at spesielt kroppslig aktivitet, slik som turer i nærmiljøet og utendørs lek, sammen med opplevelsen av et sted som hjemsted, skaper en tilhørighet til stedet.

Det å være tilknyttet et sted, handler om det følelsesmessige forholdet som oppstår mellom steder og mennesker (Ruud, 2015). Ofte skapes stedstilknytning gjennom oppvekst og at man har bodd på et sted over en lengre periode. Personer blir tilknyttet et sted gjennom opplevelser og erfaringer. Fredrikstad løftes ofte frem som en sommerby, noe man merker spesielt ved brygga på godværsdager. Alle informantene i denne studien trekker fram at brygga i Fredrikstad er full av folk om sommeren. I tillegg huser kommunen mange hytter. Ifølge tall fra SSB er Fredrikstad den kommunen i Norge med femte størst antall fritidsboliger per km². Fredrikstad har mellom 15 og 16 fritidsboliger per km². Hvaler kommune ligger øverst på den samme statistikken, med 48 fritidsboliger per km². Det er dog verdt å merke seg at Hvaler ligger like utenfor Fredrikstad, og når innbyggerne i Fredrikstad snakker om hytter og fritidsboliger i sitt område, nevner de Hvaler som et av stedene med flest, ofte sammen med Onsøy (en halvøy i Fredrikstad kommune). Dette viser kanskje at selv om Hvaler er en egen kommune, ses det ofte på som en del av Fredrikstad. Det kan tenkes at Fredrikstad er et sentrum også hytteeierne i Hvaler kommune benytter, om de vil ha litt urbane innslag i sin feriehverdag.

Alle som flytter til Verksbyen må i ulik grad danne sitt eget nye bilde av stedet. Det er ingen som har vokst opp i Verksbyen, etter som bydelen bygges helt ny, og i et område hvor det ikke har vært bebodd før. I så måte kan man si at alle som kommer til Verksbyen må bygge sin egen stedsidentitet, og på den måten kan man si at alle kommer som outsiders, og etter hvert som de bor der, vil danne en egen *sense of place* (Cresswell, 2013) og *sense of community* (Talen, 1999). Likevel er det ulikt hvor mye de ulike innbyggerne vet om stedet når de flytter dit, og en person som har vokst opp i Fredrikstad, vil kunne ha en helt annen kunnskap om historien til stedet, enn en person som flytter fra en annen del av landet. Dette gjør at man i Verksbyen kanskje kan snakke om i hvor stor grad man er en *outsider* når man kommer som nyinnflyttet, jmf. Tuan (1975). En person som kjenner godt til stedet og området rundt vil ha en del kunnskap om stedet, men vil ikke kunne kalles en insider akkurat i Verksbyen. Slike personer vil jeg her omtale som en «lokal outsider», personer som kjenner til området fra før, men likevel ikke er *insiders*. En person som kommer flyttende fra et annet sted i landet, kan karakteriseres som en «komplett outsider».

Når man bor på et sted, vil man på et tidspunkt bli en *insider*. Spørsmålet blir så, når er man en *insider*? Er det etter å ha bodd så og så lenge på stedet? Er det når man har blitt kjent med så og så mange andre beboere? Inntrykk man får før man kjøper, samt

førsteinntrykket av å bo der vil nok virke inn på manges opplevelse av stedet i starten. En måte å se dette på er at man er en insider på stedet i det man begynner å ha tanker og erfaringer rundt hvordan det sosiale miljøet er. En beboer, som ble intervjuet i forbindelse med denne studien, hadde i alle fall gjort seg noen klare tanker rundt temaet. Sitatet nedenfor er hentet fra transkripsjonen av intervjuet, og beskriver hvordan denne personen har utviklet en følelse av det sosiale miljøet ved stedet allerede.

Her har de begynt med en holdning hvor folk hilser på hverandre, en del har hunder og vi snakker sammen. Jeg har veldig tro på dette, og etter hvert som folk flytter inn, så merker de at vi andre er slik. De som allerede bor der, og jeg tror det vil gjøre dette veldig trivelig (Informant 2).

Informanten beskriver et miljø hvor innbyggerne hilser på hverandre, slår av en prat og argumenterer for at dette også er noe nyere innflyttere legger merke til, og derfor også tar del i. Dette kan sies å være en observasjon som gjør personen til en insider på stedet etter å ha opplevd og levd på stedet en periode. Den samme informanten kom også med noen refleksjoner rundt miljøaspektet og fokuset på dette, som ble tenkt gjennom i forkant av leilighetskjøpet i Verksbyen.

Det kunne ikke ha blitt noe bedre. Jeg har jo fulgt med litt på tankeutviklingen med Arca Nova, ettersom jeg kom tilbake til Fredrikstad for tre år siden. Jeg hørte litt om dette, blant annet det med solcellepanel, noe jeg alltid har vært litt interessert i selv, og jeg synes det er viktig (Informant 2).

Denne refleksjonen er fra en *outsiders* perspektiv (Knox & Marston, 2016). Det at leilighetene bygges energivennlige og med solcellepanel på taket, er særegent i norsk målestokk og noe Arca Nova fokuserer veldig på. Det gjenspeiler seg i hvilket inntrykk denne informanten hadde av prosjektet i forkant også. Når utbygger reklamerer og fokuserer så mye på miljøaspektet, er det naturlig at det er noe interessenter legger merke i, og i så måte blir det en viktig del av stedsidentiteten til Verksbyen. Den store parken vil nok på sikt, når den blir mer og mer ferdig, også bli en stor del av identiteten til Verksbyen. Her også vil det variere fra en *insider* og *outsiders* perspektiv, men det er naturlig å tro at parken som kommer til å være et stort blikkefang i området, vil bety mye for stedets identitet utad. Også innad blant befolkningen kan nok parken få stor betydning, og disse *insiderne* vil kanskje bygge sin oppfattelse av parken gjennom hvordan de og resten av befolkningen bruker denne parken. Det virker helt klart å være planen fra utbyggers side at Verksbyen skal identifiseres med denne parken. Det spesielle med Verksbyen, er at ingen har vokst opp der, og dermed skal tilknytningen til Verksbyen skapes i årene som kommer.

Ungdommer kommer om 10-15 år til å ha et forhold til Verksbyen som hjemsted, og hvordan Verksbyen da vil fremstå utad, er umulig å svare på nå. Kanskje har Verksbyen fortsatt en sterk identitet gjennom miljøfokus og naturomgivelsene også om 15 år. Opplevelser og andre oppfatninger av hvordan folket som bor i Verksbyen er, vil nok likevel dominere identiteten til Verksbyen i langt større grad i fremtiden. De som bor i Verksbyen og de som reklamerer for bydelen, har nå en mulighet til å skape en grunnmur for hvordan identiteten skal bli, men identiteten vil uansett utvikle seg i takt med menneskelig aktivitet gjennom årene som kommer. Før den tid, vil uansett det store miljøfokus fra Arca Nova i utbyggerprosessen gjøre bærekraftighet til en viktig del av identiteten, og Verksbyen er kanskje på vei mot å bli en grønn bydel med grønn identitet?

5.3 Verksbyen – en grønn bydel

Bærekraftige byer er et viktig fokusområde i byutviklingen verden over, og i dette delkapitlet drøftes det hvorvidt urbane landsbyer kan påvirke dette fokusområdet. Bærekraftige byer handler om at byene skal utvikles i takt med en bærekraftig utvikling. Det omhandler aller mest en reduksjon av avhengigheten av fossilt brensel, mer effektiv utnyttelse av infrastruktur, samt det å forbedre livsmiljøet i byene gjennom mer åpne parkområder (Sandell & Røe, 2017).

Ja, og det er jo sykkelavstand også. Du kan sykle Glommastien, en kjempefin rute som blir benyttet veldig mye. Så går det jo ferge fra østsiden til andre siden, så du kan sykle langs elva til ferga. Det er generelt ganske bra lagt opp til kollektivtrafikk både med buss, sykkel og ferge fra det området (Informant 4).

Sitatet ovenfor er hentet fra informant 4, og beskriver hvilket inntrykk denne kommunearbeideren har av Verksbyen og mulighetene for å reise miljøvennlig inn til Fredrikstad. I tillegg til sykkel eller gange langs Glommastien for å ta ferga, er også busstilbudet i Verksbyen til og fra både Fredrikstad og Sarpsborg viktig for bydelen, noe også følgende sitat fra informant 1 viser:

Det er det som gjør denne bydelen så spesiell faktisk. Fordi den ligger nært Fredrikstad, kun 3-4 km. Men den ligger også relativt nært Sarpsborg og det nye sykehuset hvor det er veldig mange arbeidsplasser. Det gjør at veien herfra til sykehuset og de andre punktene i byområdene er kort. Det gjør Verksbyen til et av de områdene i nedre Glomma som er mest sentralt hvis du skal bo, jobbe og leve. Det gjør også at området er mer attraktivt. Du har tre hovedårer som går inn til sentrum. Her går det mange bussavganger i timen. I tillegg har vi rustet opp to nye bussholdeplasser, hvor lokalbussen går (Informant 1).

De siste årene har oppmerksomheten spesielt blitt rettet mot å kutte utslippet av fossilt brensel i byene gjennom «verstingen» når det kommer til Co²-utslipp i byene, nemlig biltrafikken. Dette innebærer at byene må konsentreres og fortettes, spesielt i områdene rundt kollektivknutepunkt. Dette er for å gjøre kollektivtransport mer gunstig, og gjøre det lettere å komme seg frem uten å måtte kjøre bil. Å planlegge slikt, kalles ofte å planlegge etter «kompaktby-modellen» (Sandell & Røe, 2017). I figur 2.2 på s.17 ble en modell for byutvikling hvor kollektivtransport er ryggraden i strukturen vist. Verksbyen passer godt til modellen i figur 2.2 på flere måter. For det første er kollektivtilbudet til og fra sentrum av Fredrikstad (og Sarpsborg) så godt at det er fullt mulig å pendle kollektivt daglig uten at det tar for mye tid. I tillegg er sykkel et fint fremkomstmiddel, mye på grunn av Glommastien, hvor man både kommer seg til Fredrikstad og Sarpsborg. Det er også et sterkt fokus på lokalsamfunnet, det er et stort grøntområde med tur-, leke- og treningsmuligheter, det ligger en skole like ved boligene og det er planlagt en barnehage i bydelen. Generelt er det enkelt å ta seg til hovedvegssystemet om man bor i hele Fredrikstad, og Verksbyen ligger enda nærmere E6 enn sentrum av Fredrikstad.

Å planlegge ut fra en kompaktby-modell kan også ha negative innvirkninger, spesielt på det Sandell & Røe (2017, s.340) kaller den sosiale bærekraftige utviklingen. I dette ligger at bygging av nye boliger med høyere standard kan føre til at boligprisene øker så mye at enkelte grupper blir presset ut av attraktive områder i byen. Boligene i Verksbyen er av høy standard og appellerer nok ikke til alle boliggrupper. Man kan derfor si at den sosiale bærekraftige utviklingen blir satt på prøve med bydelsprosjektet. Informant 2 la også vekt på dette i sitt intervju på spørsmål om hvilke typer mennesker informanten så for seg kom til å flytte til Verksbyen:

Jeg tror nok det er folk med to inntekter og utdanning, det er det ingen tvil om (Informant 2).

I og med at det bygges barnehage, allerede finnes en skole og at parken skal inneholde store lekeområder, er Verksbyen et godt alternativ for barnefamilier. Likevel er målet å bli attraktiv for alle aldre, noe som blant annet vises gjennom at boligene som bygges både er rekkehus og leiligheter av ulike størrelse.

Et annet moment man ofte trekker inn i diskusjoner om grønne byer, er byen og dens samspill med naturen. Det har blant annet blitt fokusert på at planter og dyrs mønstre er viktige for byen og byens innbyggere. Sandell & Røe (2017, s.338) viser til er den amerikanske byplanleggingsteoretikeren Timothy Beatley, som setter et sterkt fokus på at en nær relasjon til naturen er et viktig aspekt i en grønn urbanisme. Videre mener Beatley at respekten for naturen er viktig for flere områder i samfunnet. I Sorgenfri-

dammen er det rike fuglelivet spesielt, og ifølge informant 1 finner man hele 195 av Norges 350 fuglearter i området rundt Sorgenfri-dammen. Det gjøres tiltak fra utbygger sin side, og man bygger både våtmarksområder og hekkeplasser for å bevare det rike fuglelivet best mulig. I tillegg planlegges det busker rundt disse områdene, slik at katter, hunder og andre dyr ikke skal komme ned og forstyrre fuglene (Informant 1).

5.4 Urbane landsbyer – på vei mot en ny counterurbanization?

Samhold og fellesskap gir stolthet, her skal du få, her skal du gi, vennskap og naboskap og kjærlighet, i Verksbyen skal vi leve – her er vi.
(Youtube, 2019)

En av de sosiale forklaringene som har blitt brukt for *counterurbanization* er en endring i livsstilen hos mange mennesker. Tidligere la man opp sine liv, inkludert boforhold ut fra jobbsituasjonen. Dette forandret seg gradvis, og er en av de mest brukte forklaringene for den økte bosettingen i mer rurale strøk etter 1970-årene. Man endret hovedfokus fra å bosette seg ut fra jobbsituasjon, til å forbedre forholdene i sine «levde rom» (Mitchell & Bryant, 2009). Dette argumentet kan diskuteres, og en side av saken er naturligvis at jobbene ble mer spredt etter deindustrialiseringen. Tidligere jobbet mange av byens innbyggere i de samme jobbene, men arbeidsmarkedet ble også gradvis mer spredt ettersom de store industribedriftene ble mindre og mindre dominerende. En annen side av saken er at folk ble mer mobile, og derfor kunne bosette seg lengre unna jobben. Det gjorde at folk igjen kunne ha et større fokus på sitt «levde rom», og dermed hadde et langt større nedslagsfelt å bosette seg i, selv om de jobbet inne i bykjernen. Sitatet ovenfor er hentet fra en presentasjonsvideo for Verksbyen, og en sang skrevet av Alexander Hermansen i den forbindelse. *Samhold og fellesskap gir stolthet* kan tolkes dit hen at i Verksbyen skapes det nevnte levde rommet på den måte at det i nabolaget både skal være inkluderende og at innbyggerne skal føle seg som en del av noe. Dette fokuset er et eksempel på forestillingen om den rurale idyllen, samhold og fellesskap skaper trygghet og ro for innbyggerne. «Den rurale idyllen» pekes ofte på som et positivt trekk ved bygda, og kan ifølge Berg & Lysgård (2004) sin figur om dominerende forestillinger om bygda og byen (figur 2.1 s.7) ses mot kontrasten i «den fæle byen».

Mange av stedene hvor dette eksemplifiseres fra, er en langt større skala enn Fredrikstad og Verksbyen. Likevel kan man se flere likheter mellom Verksbyen og forklaringen for *counterurbanization*-trenden. *Counterurbanization* beskrives som en dekonsentrert urbanisering (Mitchell & Bryant, 2009), og må derfor ikke handle om

flytting fra by til bygd. Det kan like godt omhandle flytting fra sentrumskjernen og ut til områder litt unna sentrum, men som fortsatt er en del av byen. Verksbyen ligger litt utenfor kjernen av Fredrikstad, men midt i smørøyet av konurbasjonen Fredrikstad-Sarpsborg. Det er ulike meninger om hvorvidt Verksbyen da ligger i et urbant område, men det er liten tvil om at det ikke ligger midt i kjernen av en by. Uavhengig av om man vil kalle Verksbyen urbant, ruralt eller en blanding av disse to begrepene, skal et eget lokalsamfunn bygges opp i Verksbyen.

Generelt har det vært slik at lokalsamfunn-sentrene, hvis vi kan kalle dem det, de litt lenger ut i periferien, gjennom sentralisering har blitt tappet for en del møteplasser og tjenester. Det er derfor varierende i de ulike lokalsamfunnene i Fredrikstad hvor mange møteplasser som fins (Informant 3).

Sitatet ovenfor er hentet fra intervjuet med en ansatt i Fredrikstad kommune. Det kommer frem at lokalsamfunnene litt utenfor bykjernen av Fredrikstad tappes mer og mer for møteplasser, og derfor er det også et viktig fokusområde for bydelen å skape møteplasser for sin befolkning. Samtidig understreker informanten viktigheten av å også kombinere møtestedene for innbyggere i Verksbyen med andre innbyggere i Fredrikstad:

Jeg tenker jo at det er viktig å skape noen møteplasser som går litt på tvers, og som gjerne er åpne for flere enn de som bor akkurat i Verksbyen. Det er veldig fort at man bygger noe nytt, også er det liksom en velfungerende liten klikk uten at man ser på området som helhet (Informant 3).

Det at det legges så mye i den store parken som skal bygges, er et tegn på at man ønsker at områdene skal brukes til mer enn å bo. Crossfit-anlegget og turmulighetene gjør at man har gode muligheter for å skape sosiale møtesteder, som også kan benyttes av andre enn selve innbyggerne i Verksbyen. Bildet som utgjør figur 5.2 viser deler av lekeområdet og gangstien som tidlig i prosjekt-utviklingen var fullt mulig å bruke fullt ut.

Figur 5.2: Asfaltert gangsti og lekeområde i Verksbyen. Foto: Mats Eid Bjørset

Oppblomstring av urbane landsbyer slik som Verksbyen kan bidra til at byer vokser utover og at møteplassene også spres, slik at ikke alle ligger i bykjernen. Patrick Geddes så allerede tidlig på 1900-tallet at byene utviklet seg i form av en vekst utover, og at byer og tettsteder vokste sammen som en følge av dette, hvorav det tidligere definerte begrepet konurbasjon (Geddes, 1915). Det er ulikt hvordan befolkningsutviklingen har utviklet seg i forskjellige land etter 1970- og 80-årene og den store *counterurbanization*-trenden. I Norge har omlandet til storbyene fortsatt å vokse også etter denne perioden. Også befolkningen i storbyene har vokst i Norge siden 1980-tallet, selv om veksten var noe mindre på 90-tallet enn 2000-tallet. Videre er det verdt å merke seg at Oslo har hatt en langt større vekst i indre by enn de andre storbyene i Norge: Bergen, Trondheim og Stavanger (Wessel & Barstad, 2016). Denne store veksten i omlandet til byene gjør at byene utvides geografisk, og at de klare skillelinjene som Geddes snakker om, gradvis viskes ut. Det blir etter hvert vanskelig å definere hvor grensene går for byen, og dermed også hvor mange innbyggere de ulike byene har. SSB (2019) har laget en definisjon på et tettsted: *en hussamling skal registreres som et tettsted dersom det bor minst 200 personer, og avstanden mellom husene ikke overskrider 50 meter*. Fredrikstad/Sarpsborg defineres som et tettsted ut fra denne definisjonen, og i 2018 ble tettstedet for første gang innlemmet i SSBs oversikt over Norges fem største tettsteder (Haug, 2018). I 2018 økte innbyggertallet i Fredrikstad og Sarpsborg kommune med over 1000 personer til sammen (SSB,

udatert). Dette er med andre ord et område med stor tilflytting, og dermed også et gunstig område for en ny boligutbygging.

Verksbyen satser på å bli et bosted for folk som ønsker tilknytning til Fredrikstad, men som likevel ikke vil bo i kjernen av byen. Dette kommer også tydelig frem av intervjuet med informant 1:

Vi bygger på en måte en forstad her da, til bysentrum. Vårt mål er ikke å bygge et nytt sentrum, men et rolig og fredelig område rett i nærheten av sentrum. De som vil bo her ønsker å bo sentralt med kort vei til sentrum, men ikke i selve sentrum hvor det er mye støy. Folk flest ønsker å ha det rolig der man bor og vil bo relativt sentralt, men med god tilgang til grønne turområder i rolige omgivelser, samtidig som butikker er lett tilgjengelig og nært (Informant 1).

Det er likevel fortsatt områder mellom Fredrikstad og Sarpsborg som er lite befolket, slik som området Verksbyen bygges i. Flere av stedene i det området er potensielle nye boligområder, og kanskje er det plass til flere urbane landsbyer mellom Fredrikstad og Sarpsborg. Nye urbane landsbyer på slike områder kan ses på som en ny trend, og en litt annerledes, men likevel ganske lik trend som *counterurbanization*-trenden. Det kan tenkes at Verksbyen er en av de første urbane landsbyene som bygges i Norge, og muligens blir den et ideal og et eksempel til etterfølge om bydelen blir vellykket. Skal man definere en urban landsby i norsk målestokk, bør også en slags indikasjon på hvor mange innbyggere man skal ha være på plass. I Verksbyen planlegges det altså rundt 1.500 boliger, og da kan det tenkes at en befolkning vil ligge et sted mellom 3.000 og 4.000 innbyggere. Urban Villages Group definerte i sin andre rapport om urbane landsbyer i 1997 at innbyggertallet skulle ligge mellom 3.000 og 5.000 innbyggere. Videre ble det definert at en urban landsby ikke skulle ha et areal som overgår 40 hektar (400.000 m²), nettopp for å få alt i gangavstand Franklin & Tait, 2002). Disse avgrensingene kan passe inn i en norsk kontekst også, og kan være et forslag til definisjon av en urban landsby i Norge. Er befolkningstallet lavere enn 3.000, kan det vanskelig defineres som urbant og det er vanskelig å se for seg at urbane innslag som kafeer eller et hyppig og godt kollektivtilbud blir nok benyttet til at dette på sikt er gunstig. Stedet passer nok da heller å defineres som en grend eller bygd. På den annen side, om man overskrider 5.000 innbyggere, er det vanskelig å se for seg at man får komprimert alle menneskene slik at alle har gangavstand til det meste, i tillegg til å integrere bydelen med grønne omgivelser og skape nok rom i bydelen. Kommer et sted godt over 5.000 innbyggere, kan det kanskje på sikt deles inn i to urbane landsbyer? Eventuelt, kan et slikt sted også defineres som en egen by, men det er

muligens uansett ikke målet, dersom stedet ligger nært en storby i norsk målestokk fra før.

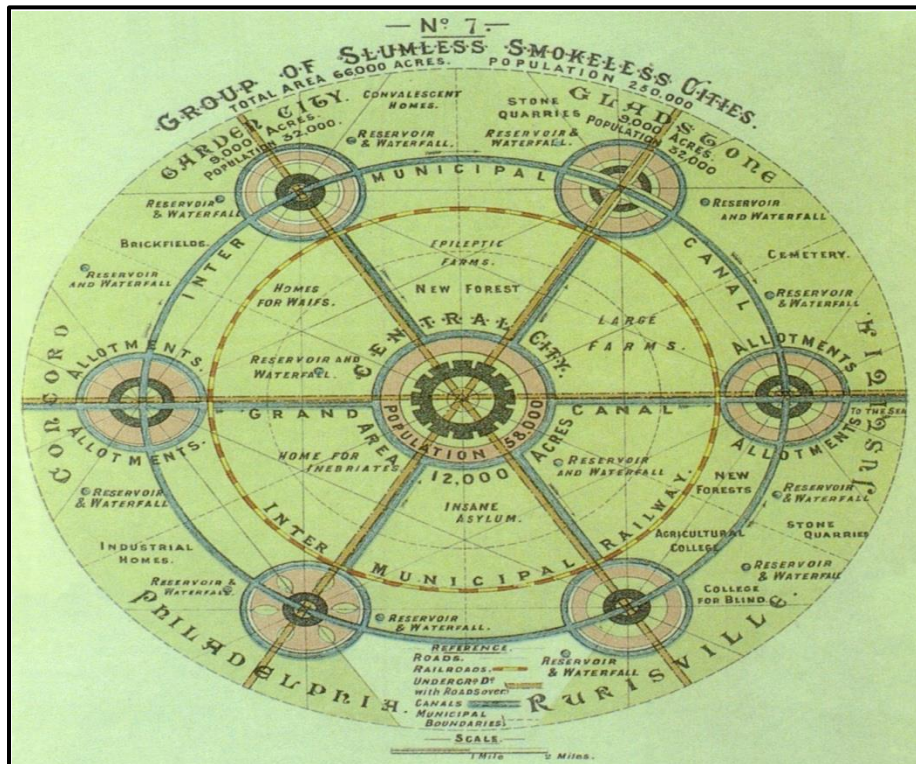
Det virker i alle fall som at befolkningsutviklingen i de største byene i Norge fortsatt likner veldig en *counterurbanization*, og urbane landsbyer kan være dagens svar på hvordan en ny *counterurbanization* kan planlegges og gjennomføres i Norge.

Etter hvert som flere og flere arbeidsplasser ble sentralisert, økte urbaniseringen kraftig utover 1800-tallet (Knox & Marston, 2016). Dette førte til at rurale områder mistet mye av befolkningen inn til de største byene. Den britiske byplanleggeren Ebenezer Howard kom med et forslag for å hindre den konsentrerte og sentraliserte bebyggelsen, som også ofte ble kalt usunn. Howard foreslo derfor å planlegge såkalte «hagebyer», for at befolkningen skulle få bedre boforhold rundt byene.

5.5 En videreføring av Ebenezer Howards hagebyer?

Ebenezer Howard ville kombinere det beste fra landet, med det beste fra byen i sine hagebyer. Aspektene som ble pekt på som det beste fra landet var for eksempel naturskjønne omgivelser og ren luft, mens arbeidsplasser, tjeneste- og kulturtilbud skulle være blant byens representasjoner. De ulike hagebyene skulle ifølge Howards tanker knyttes sammen, gjennom et godt kollektivsystem. Lokalsamfunnet var også viktig for Howard, og for eksempel skulle inntektene fra boligsalg komme lokalbefolkningen til gode, gjennom å bruke disse pengene til offentlige institusjoner, som for eksempel skoler og sykehus (Røe, 2019). Mange av disse aspektene minner om definisjoner av en urban landsby.

Det er likevel klare forskjeller mellom en urban landsby og en hageby ut fra Howards tanker. For det første var en hageby planlagt for rundt 30.000 innbyggere, mot de 3.000-5.000 en urban landsby skal huse. En viktig del av hagebyene var også grønne belter til jordbruksproduksjon mellom byene (Richert & Lapping, 1998). Figur 5.3 viser hvordan Howard tenkte hagebyene rundt en større by. Her er det tydelig hvordan de grønne beltene dominerer områdene rundt hagebyene og den større byen de er tilknyttet. Det er også tydelig at befolkningstallet i hagebyene skal være rundt 30.000 (her representert med 32.000), og at byen de sirkulerer helst ikke skal overskride et innbyggertall på 60.000.

Figur 5.3: Skisse av en hageby (Wikipedia, 2020)

Fokuset på grønne områder står sterkt også i Verksbyen, men likevel på en annen måte enn i hagebyene. I Verksbyen er den store parken rundt Sorgenfridammen et stort fokusområde, noe som også svarer ganske godt til hageby-tanker. Det var nemlig en viktig bit av hagebyene, at boligene skulle bygges på rekke, og ikke i kvartaler, som var det mest vanlige på denne tiden. Howard ønsket en åpen struktur, for å få plass til både gater, hager og parker i hagebyene (Røe, 2019). Parken er en ting, men det er også et fokus på hager i Verksbyen, og at det ikke skal være altfor store forskjeller mellom hagene til de ulike boligene.

Arca Nova tenker også mye grønt, og det er sunt med tanke på lufta man puster inn, og beplantning slik som man gjør hos alle her. Vi kan plante i hagene vår selv, men da må man søke, og de kan ikke være over 1.50 høy. Man kan ikke hekke seg inne her, og det synes jeg er så allright. Meningen er at man skal se hverandre (Informant 2).

Sitatet fra informant 2 viser at i Verksbyen kommer ikke noen boliger til å skilles fra resten ved for eksempel (som informanten nevner) å avskjerme seg inne fra omgivelsene. Det er klare regler for hva man kan gjøre med sin egen hageflekk, og store endringer må eventuelt søkes om. Hagene virker dermed å være gjennomtenkte, og samtidig være en del av det estetiske fra utbygger Arca Nova sin side. Også fokuset

på hager er et aspekt Verksbyen har fra hagebyene, og det samme gjelder satsing på kollektivtransport inn til byen.

Figur 5.4 utgjør et oversiktsbilde av Verksbyen, hvor også fremtidig planlagte boliger er lagt inn som hvite skisser. Verksbyen ligger tydelig i et område hvor det er mye grøntareal og jordbruksområder omkring. I så måte passer det godt til Howards hageby-tanker. Samtidig kommer innbyggertallet i Verksbyen til å ligge langt under 32.000, så på dette området skiller den seg stort fra en hageby. Disse jordbruksområdene rundt er heller ikke en planlagt del av Verksbyen slik det ville ha vært dersom den hadde vært en planlagt hageby. De er likevel med på å prege stedets karakter, og det at området Verksbyen ligger i kan kalles noenlunde ruralt.

Figur 5.4: Oversiktsbilde av Verksbyen (Arca nova, udatert).

Da Ebenezer Howard presenterte sine hagebyer, var urbaniseringen høy. Som nevnt i delkapittel 5.4 skjedde det en *counterurbanization* sent på 1900-tallet, en trend som også på en måte kan ses i dagens bosetting rundt norske byer. Verksbyen har flere fellestrekk med aspektene som Howard presenterte for hagebyene, men skiller seg også klart fra hagebyene på en del områder.

Videre kan spørsmålet stilles om hvorvidt alle mennesker har like muligheter for å bosette seg i nye eller oppgraderte urbane strøk? Eller blir noen grupper presset lenger og lenger bort fra bysentrum ufrivillig, primært som følge av større sosioøkonomiske ulikheter?

5.6 Urbane landsbyer i Norge – en planlagt gentrifisering?

Andelen av Norges befolkning som bor i tettsteder har lenge vært økende, og det er ingen tegn til at den vil avta de kommende årene heller (Haug, 2019). Om da denne *counterurbanization* og fremveksten av urbane landsbyer skal være fremtredende i norsk byutvikling i årene fremover, er det også på sin plass å spørre hvorvidt dette vil skape et klasseskille mellom innbyggere i og rundt byene. I en urban landsby hvor man bygger nye boliger og eventuelt også restaurerer området rundt, vil boligprisene fort kunne øke. I Verksbyen er boligprisene i øvre sjiktet i Fredrikstad-området, noe man kanskje bare må forvente seg av et nytt, teknologisk og innovativt prosjekt. Likevel kan dette skape en endring i boligmarkedet rundt byene, og kanskje sørge for at personer med lav inntekt og enslige sliter med å kjøpe seg bolig i de urbane landsbyene. Spørsmålet man da kan stille seg er: vil urbane landsbyer og *counterurbanization* kunne skape en slags ny gentrifiseringsbølge?

Begrepet gentrifisering ble først presentert i 1964 av den britiske sosiologen Ruth Glass, og omhandler forvandlingen av klassiske arbeiderstrøk i eller like utenfor byene, til mer velstående og dyrere boligområder eller bydeler, hvor en middelklasse flytter inn (Glass, 1964; Zukin, 1987; Lees, Slater & Wyly, 2003; Knox & Marston, 2016). Det er flere perspektiver på gentrifisering, men uansett på hvilken måte prosessen slår inn, vil gentrifisering endre byen. Et typisk resultat av gentrifisering er at man både får økt vedlikehold og flere ressurser, men at det samtidig bidrar til at det sosiale og kulturelle mangfoldet minker i den delen av byen hvor gentrifiseringen slår inn (Hjelseth, 2019). Som nevnt i delkapittel 5.3, mente informant 2 at Verksbyen først og fremst er for personer med to inntekter og utdanning. Nå er boligene i Verksbyen nye og ikke direkte i et bebodd område, og i så måte kan man kanskje ikke si at dette er direkte gentrifisering, da man ikke presser ut folk som har bodd der før. Områdene rundt Verksbyen er likevel bebodd, og om større deler av området på sikt vil utvikle seg i takt med Verksbyen er vanskelig å si. Likevel er det lite som tyder på at noen gentrifisering er i gang enda, og slik det fremstår nå, har verken boligprisene rundt økt eller noen grupperinger blitt presset ut av området. Det kan likevel tenkes at området som helhet vil øke i verdi og attraktivitet over tid, spesielt dersom Verksparken blir et populært område for flere enn beboerne i Verksbyen. Informant 3 la vekt på dette i sin beskrivelse av potensialet som ligger i den nye bydelen:

Jeg kjenner lite til Verksbyen direkte, men jeg tenker jo at det er viktig å skape noen møteplasser som går litt på tvers, og som gjerne er åpne for flere enn de som bor akkurat der (Informant 3).

Møteplassene informanten her referer til trenger ikke nødvendigvis kun å være parken, men den er utvilsomt en av møteplassene som skiller Verksbyen fra andre steder like i nærheten. Kjøpesentret som ligger like ved Verksbyen er en annen møteplass, og bør kunne ha potensial til å trekke flere folk enn kun beboerne i Verksbyen. Sitatet til informant 3 ovenfor er ikke ment som en negativ konsekvens, men mer som et potensial for utvikling av områdene rundt Verksbyen. Likevel kan en vellykket utvikling i så henhold føre til en økning av både status og attraktiviteten, og dermed også boligprisene på sikt. Kanskje vokser flere urbane landsbyer frem også.

Dette kan altså ses fra to sider. For det første er det positivt for området å få et løft i muligheter og tilbud. Den andre siden av saken er da en mulig gentrifisering, hvor området over en periode vil øke så mye i attraktivitet, at personer som i dag har råd til å kjøpe bolig der, blir nødt til å se seg om til andre områder.

Det tar flere år å se om Verksbyen vil påvirke attraktiviteten av stedene rundt og dermed boligprisene. Andre urbane landsbyer, i den kategorien at de restaurerer eller utvikler steder som allerede er bebodde, vil muligens kunne vise dette raskere. Dette vil også være en mer direkte gentrifisering slik det er beskrevet i litteraturen, gjennom at strøk som er bebodde av en gruppe (typisk arbeiderklasse) økes i attraktivitet slik at en ny gruppe (ofte middelklassen) flytter inn (Glass, 1964; Zukin, 1987; Lees, Slater & Wyly, 2003; Knox & Marston, 2016). Man kan da skille mellom to litt ulike urbane landsby-typer, som begge har potensial til å skape en gentrifisering. Den ene, med Verksbyen som eksempel har potensial til å øke attraktiviteten og statusen til et større område, gjennom å blomstre som en helt ny urban landsby. Verksbyen blomstrer også opp i en konurbasjon (sammenvoksing av byer) mellom de to byene Fredrikstad og Sarpsborg. En gentrifisering som eventuelt vil oppstå her, gjør da at boligmarkedet innad i et stort byområde for de med minst kapital, minskes enda mer. Den andre typen er da urbane landsbyer som dannes gjennom en oppgradering av et allerede bebodd tettsted. Denne formen for urbane landsbyer vil raskere kunne vise en gentrifisering, og kanskje en enda mer direkte prosess opp mot hvordan fenomenet er beskrevet i litteraturen.

Urbane landsbyer kan gjøre steder mer attraktive og øke standarden på stedet. Samtidig er det en utfordring å beholde det sosiale og kulturelle mangfoldet dersom dette økes så mye at det vises i boligprisene på sikt. Man kan da spørre seg: er urbane landsbyer en planlagt gentrifisering av et område, og dermed skaper et uunngåelig klasseskille blant befolkningen? Eller er det genuint positivt for hele byen at også områder utenfor kjernen økes i attraktivitet?

6. Avslutning

Nyurbanismen og urbane landsbyer er to lite brukte begreper i norsk forskning rundt byutvikling. I internasjonal litteratur benyttes begrepene langt oftere, og det kan derfor være interessant å undersøke det i en norsk kontekst. I denne studien har jeg vektlagt et konkret eksempel på en bydel som kan argumenteres for å bli plassert i en urban landsby-kontekst, nemlig Verksbyen i Fredrikstad. Det er en bydel som ikke i dag er ferdig utbygd, men man er godt i gang med byggingen. Det kan drøftes hvorvidt studien ville blitt styrket ved å studere en helt ferdig utbygd bydel. Kanskje kunne man da ha oppnådd et mer detaljert bilde av bydelen. På den annen side, er det likevel spennende å følge selve prosessen med utbyggingen. Gjennom innsikt i mål og visjoner i løpet av prosessen, kan man få innblikk i grunnleggende momenter som også virker inn på det ferdige resultatet i bydelen, og dermed også på handlinger og opplevelser hos beboerne.

Hvilke sosiale faktorer kjennetegner fremveksten av urbane landsbyer i Norge?

Studien viser at Verksbyen på flere måter passer inn i den såkalte nyurbanismen og konseptet urban landsby. En urban landsby skal dekke mange av de daglige behovene, men fortsatt ha rurale trekk fra den tradisjonelle landsbygda. I Verksbyen finnes et lite kjøpesenter med butikker for den daglige handelen, og i tillegg er det en kafé, en lekeplass og et crossfit-anlegg. Det ligger også en skole like ved bydelen, og det er planlagt en barnehage. Dette er med på å skape et lokalsamfunn hvor innbyggerne uttrykker at de har tilgang til de fleste daglige behov. Informantene i denne studien påpekte at lekeplassen og crossfit-anlegget er områder som kan bli viktige bidrag i det som allerede har utviklet seg til å være et inkluderende lokalsamfunn. Det er i tillegg kort reisetid både inn til sentrum av Fredrikstad og Sarpsborg. Det gjør at mange arbeidsplasser ligger i umiddelbar nærhet, enten om man vil pendle kollektivt eller med bil. Kafé og kjøpesenter gir typiske urbane preg på landsbyen, og er ifølge informantene noe folk verdsetter å ha nært sin boplass. Det grønne og landlige representerer rurale trekk med bydelen, og er med på å gi bydelen særpreg. Informantene legger vekt på at det dessuten er gode muligheter for lav-terskel sosial omgang, gjennom Verksparken som kan benyttes av alle beboerne. Her kan man sette seg for en kaffekopp, lese aviser/bøker eller bare gå seg en tur og treffe på sine naboer. Det kan virke som en oppblomstring av urbane landsbyer kan føre til en slags ny *counterurbanization*, et begrep som ble tatt i bruk om den økende bosettingen utenfor kjernen av der man jobbet fra 1970-tallet og utover.

I Verksbyen står fokuset på klima og miljø sterkt. Dette har også vært et økende fokus generelt i samfunnet de siste årene, og da også i byutviklingen. Begrepet «bærekraftige byer» er inspirert av moderbegrepet «bærekraftig utvikling». Fokuset på å gjøre byene bærekraftige, gjennom å redusere avhengighet av fossilt brensel, mer effektiv infrastruktur og å forbedre livskvaliteten gjennom åpne parkområder kan være noe av det som gjør at konseptet urbane landsbyer får en økt betydning i byutviklingen i Norge de kommende årene. Rundt de store byene er etter hvert kollektivtilbudet såpass godt utviklet at det skal gå an å planlegge slik at man greit kommer seg inn til byene med arbeidsplasser, gjennom å reise kollektivt og miljøvennlig til arbeidsplasser som er lokalisert i bykjernen. Det er også mange steder lettere å planlegge åpne, grønne områder litt utenom bysentrum. Sentrum av byene er ofte tett bebyggt fra før, og i de aller største byene er lufta heller ikke av topp kvalitet. En stor park midt i en bydel, slik man bygger i Verksbyen kan gjøre mye med både det estetiske med grønne områder, men gjør også at veien til grønne turområder er kortere. Det bekreftes også av informantene i denne studien at Verksparken både er et stort prosjekt, men også at det har et stort potensial utover Verksbyen. Det optimale ifølge informanter vil være om parken kan tiltrekke seg personer som også er bosatt andre steder enn i Verksbyen.

Urbane landsbyer i norsk målestokk kan både være en helt ny bydel som bygges, slik som Verksbyen, men det kan også være oppgradering av bydeler eller tettsteder som er bebodde fra før. I begge disse urbane landsby-typene, kan man tenke seg at området den bygges i vil økes i attraktivitet, og dermed vil også boligprisene kunne økes. Dette gjør at diskusjonen rundt hvorvidt urbane landsbyer i Norge kan føre til en større oppblomstring av fenomenet gentrifisering.

Hvordan bygges stedsidentitet og lokalsamfunn i en nyutviklet urban landsby?

Når en ny bydel bygges, må også en ny stedsidentitet og et nytt lokalsamfunn skapes. Inntrykkene er at lokalsamfunnet i Verksbyen er i ferd med å bygges opp til et inkluderende nabolag, men dette er vanskelig å si for mye om før bydelen er ferdig og flere har bodd der en stund. Stedsidentiteten vil også utvikle seg over tid, men den store parken, samt fokuset på miljø- og klimaaspektet har blitt løftet mye frem, og dermed blitt en viktig del av identiteten til stedet så langt. Dette bekreftes også av informantene, som også skryter av hvor mye utbyggingselskapet Arca Nova har fokusert på blant annet energipositive bygg.

Historie er viktig for et sted og bør innlemmes i ny utbygging. I Verksbyen blir historien innlemmet både i stedsnavnet og gjennom at klassiske arbeiderboliger står slik de var før i tiden, like nedenfor de nye boligene i bydelen. I tillegg beholdes og innlemmes Sorgenfridammen som en viktig del av Verksbyen. Dammen er en viktig del av historien på stedet etter leira som ble gravd ut her tidligere. Informantene i studien har vektlagt at historien står sterkt i Fredrikstad generelt, en påstand som underbygger viktigheten av å fortsette å ivareta denne. Historien er viktig for både identiteten og tilknytningen folk føler til et sted, og i en urban landsby som bygges helt eller delvis ny, bør ikke stedets tidligere historie gå i glemmeboka.

Oppsummert: Hva kjennetegner nyurbanismen og urbane landsbyer i en norsk kontekst?

Urbane landsbyer er ment som et sted folk kan bo og gjøre sine daglige gjøremål litt utenfor bykjernen. Selv om begrepet er lite brukt i Norge, passer det ganske godt inn, også i Verksbyen. Klima- og miljøfokus i samfunnet gjør at det å skape bærekraftige og gode lokalsamfunn er viktig for byutviklingen. En urban landsby vil skape sin helt særegne stedsidentitet og et eget lokalsamfunn. En ny bydel starter på mange måter med blanke ark i så henhold, og de første innbyggernes oppfattelse av stedet vil kunne bli viktig for stedets identitet på sikt.

I Verksbyen skal det bygges omtrent 1.500 boliger. Innbyggertallet vil da avhenge av hvor mange som bor i hver husstand, men det er naturlig å tro at det vil ligge et sted mellom 3.000 og 4.000 innbyggere. I tabellen i figur 6.1 er ni aspekter som kan definere en urban landsby i en norsk kontekst satt opp. Her er ikke størrelse på landsbyen i m² eller hektar tatt med, men punktet om gangavstand innad i den urbane landsbyen representerer at arealet ikke kan være for stort. Med Verksbyen som case kan følgende aspekter være et forslag til kjennetegn ved en urban landsby i norsk målestokk:

Urban landsby i en norsk kontekst
Innbyggertall omkring 3.000-5.000
Et sterkt fokus på grønne områder
Parken som multifunksjonell møteplass
Urbane innslag, som for eksempel en kafé
Inkluderende lokalsamfunn
Gode og hyppige muligheter for å reise kollektivt inn til bykjernen
Tilgang til daglige behov, slik som dagligvarehandel, skole og barnehage
Bærekraftig bydelsutvikling
Korte avstander: gangavstand innad i den urbane landsbyen

Figur 6.1: Kjennetegn ved en urban landsby i en norsk kontekst

Forslag til videre forskning på tema

I denne studien har jeg sett på teori rundt nyurbanismen og spesifikt urbane landsbyer. Jeg har satt dette inn i en norsk kontekst, gjennom å se spesielt på en spesifikk case. Etter denne studien kan jeg ikke konkludere med at urbane landsbyer er et fremtredende fenomen i Norge. Jeg mener likevel å ha vist at Verksbyen kan settes inn i en kontekst rundt teorien til nyurbanismen, og at bydelen er et norsk eksempel på en urban landsby. Det kunne likevel vært interessant å studere Verksbyen igjen om 5-10 år, for å se hvordan bydelen utvikler seg når den er helt ferdig, og i den første tiden som komplett utbygd bydel. Hvordan vil bydelen da stå i forhold til teori om urbane landsbyer? Vil vi se en økning i attraktiviteten i området rundt Verksbyen? Umulig å svare på nå, men veldig interessant å se på etter at Verksbyen har fått levd noen år.

For å fortsette forskningen på tema er det behov for flere eksempler og caser. Mitt forslag til videre forskning ut fra denne studien er å se flere liknende fenomener i norsk byutvikling opp mot teorien rundt urbane landsbyer. For eksempel kunne det vært interessant å studere bydelen på Furuset som jeg har nevnt i kap 1.3, der man faktisk også benytter begrepet urban landsby i promoteringen. Videre tror jeg man kunne ha

funnet liknende svar som dette om man også hadde studert byutviklingen rundt flere av Norges største byområder, også hvor urban landsby ikke er benyttet som begrep, slik det heller ikke har vært i Verksbyen før denne studien. Studier av dette kunne ha ført med seg at urbane landsbyer også blir brukt i norsk forskning og litteratur i tiden fremover, noe som kanskje er på høy tid?

Etter å ha studert Verksbyen i et geografisk perspektiv og argumentert for at bydelen har en betydning som urban landsby, vil jeg oppsummere studien med en sangtekst skrevet av Alexander Hermansen og fremført av samme person i en presentasjonsvideo av Verksbyen for Arca Nova (2019):

*Samhold og fellesskap gir stolthet,
her skal du få, her skal du gi,
vennskap og naboskap og kjærlighet,
i Verksbyen skal vi leve – her er vi.*

*Her har det vært folk før i tida,
på teglverk og annen industri,
og her i sola på den østre sida,
skal menneskene leve – her er vi.*

*Historien og framtida møtes,
det skapes i innhold og i tid,
her prekas, det elskas og det byggas,
skal menneskene leve – her er vi.*

*Samhold og fellesskap gir stolthet,
her skal du få, her skal du gi,
vennskap og naboskap og kjærlighet,
i Verksbyen skal vi leve – her er vi.*

I Verksbyen skal vi leve – her er vi.

Skrevet av Alexander Hermansen
(Youtube, 2019)

Litteraturliste

Akundi, K. M. (2005). A perspective on suburban expansion and metropolitan development. I Wagner, F., Joder, T., Mumphrey Jr. A., Akundi K. M. & Artibise, A. (red.) *Revitalizing the city – strategies to contain sprawl and revive the core* (s.3-24)

Almås, R. & Elden, K.M. (1997). Den rurale dimensjonen – en teoretisk geografisk avgrensning. 7/97. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning

Alnes, J.H (2018, 20.februar). *Hermeneutikk*. Hentet 03.05.20 fra:
<https://snl.no/hermeneutikk>

Arca Nova-gruppen (2020). *Capjon Park – første og andre salgstrinn. Smarte og bærekraftige boliger, drevet av solen* (salgsprospekt for Capjon Park).

Arca Nova-gruppen. (2019, 9. august). *Glomma, historien og Verksbyen* [Videoklipp]. Hentet 13.03.20 fra: <https://www.youtube.com/watch?v=sxsZDWePINA>

Arca Nova (udatert). *Verksbyen*. Hentet 19.01.20 fra:
<https://www.arcanova.no/verksbyen>

Baxter, J. (2016). Case studies in qualitative research. I Hay, I. (red.). *Qualitative research methods in human geography* (s.130-144). Ontario: Oxford University Press

Berg, N.G & Dale, B. (2015). Sted – noen nyere teoretiske tilnærminger og debatter. I Aure, M., Gunnerud Berg, N., Cruickshank, J. & Dale, B. (red.). *Med sans for sted – nyere teorier* (s.31-46). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Berg, N.G. & Lysgård, H.K. (2004). Ruralitet og urbanitet – by og bygd. *Plan 2* (36), 18-25. https://www.idunn.no/plan/2004/02/ruralitet_og_urbanitet_-_bygd_og_by

Berg, S.K. & Larsen, K.C (2009). Byutvikling med spor av industri. *Plan 5* (41), 38-45. <https://www.idunn.no/plan/2009/05/art12>

By & Havn (udatert). *Fra industrihavn til bæredygtig havnebydel*. Hentet 12.03.20 fra:
<https://byoghavn.dk/nordhavn/om-nordhavn/>

Champion, T. (2001). Urbanization, suburbanization, counterurbanization and reurbanization. I Paddison, R. (red.). *Handbook of urban studies* (s.143-161). London: Sage

Congress for New Urbanism (CNU). *What is new urbanism?* Hentet 23.01.20 fra: <https://www.cnu.org/resources/what-new-urbanism>

Crang, M. (2005). Analysing qualitative materials. I Flowerdew, R. & Martin, D. (red.). *Methods in human geography* (s.218-232). New York: Routledge

Cresswell, T. (2013). *Geographic thought: a critical introduction*. New York: Wiley Blackwell

Davis, K. (1965). The urbanization of the human population. *Scientific American* 213 (3), 40-53. <https://www.jstor.org/stable/24931110>

Dehli, M. (1960). *Fredrikstad bys historie 1 – kjøpstad og festningsby 1567-1767*. Fredrikstad: Fredrikstad kommune

De Blij (2009). *The power of place*. New York: Oxford University Press

Dowling, R. (2016). Power, subjectivity and ethics in qualitative research. I Hay, I. (red.). *Qualitative research methods in human geography* (s.29-44). Ontario: Oxford University Press

Dunn, K. (2016). Interviewing. I Hay, I. (red.). *Qualitative research methods in human geography* (s.149-186). Ontario: Oxford University Press

Dørum, B. (2019, 30.april). *OBOS skal bygge grønn landsby på Furuset*. Hentet 18.03.20 fra: <https://nye.obos.no/medlem/obos-bladet/artikler-fra-obos-bladet/bygge-gronn-landsby-furuset>

Farstad, M., Rye, J.F. & Almås, R. (2009). *By, bygd og fritidsboliger 2008*. Kommentert frekvensrapport. 10/09. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning

FN. (2018). *68% of the world population projected to live in urban areas in 2050, says UN*. Hentet 29.01.20 fra:

<https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html>

FN-sambandet (sist oppdatert 2019, 15.januar). *Bærekraftig utvikling*. Hentet 07.04.20 fra: <https://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Baerekraftig-utvikling>

Franklin, B. & Tait, M. (2002). Constructing An Image: the urban village concept in the UK. *Planning Theory* 1 (3), 250-272. <https://doi.org/10.1177/147309520200100304>

Fuccaro, N. (2016). *Violence and the city in the modern Middle East*. Stanford, California : Stanford University Press.

Gans, H. (1962). *The Urban Villagers: Group and Class in the Life of Italian-Americans*. New York: Free Press

Geddes, P. (1915). *Cities in evolution – an introduction to the town planning movement and to the studies of cities*. London: Williams and Norgate

Gerring, J. (2004). What is a case study and what is it good for? *The American Political Science Review* 98 (2), 341-354.
<https://doi.org/10.1017/S0003055404001182>

Glass, R.L (1964). *London: aspects of change*. London: MacGibbon & Kee.

Grant, J. (2006). *Planning the good community – new urbanism in theory and practice*. New York: Routledge

Gustafsson, J. (2017). *Single case studies vs. multiple case studies: A comparative study*. Hentet 12.02.20 fra: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1064378/FULLTEXT01.pdf>

Guthu, L. (2017, 24. oktober). *Glommastien byr på unike turstier og historiske severdigheter – alt i ett*. Hentet 27.02.20 fra: <https://www.arcanova.no/blogg/glommastien-byr-p%C3%A5-unike-turstier-og-historiske-severdigheter-alt-i-ett>

Hansen, T. (2006). *Drabantbyene: den sosiale boligbyggingens feilslag?* Oslo: Universitetsforlaget

Hansen, T., S. (2018, 22. mai). *Hvor ligger egentlig Verksbyen?* Hentet 13.03.20 fra: <https://www.arcanova.no/blogg/hvor-ligger-egentlig-verksbyen>

Harvey, D. (1997). The new urbanism and the communitarian trap. *Harvard Design Magazine* 1, 1-3.

Haug, M. (2019, 4. november). *Mer enn 8 av 10 bor i tettsteder*. Hentet 20.03.20 fra: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/mer-enn-8-av-10-bor-i-tettsteder>

Haugen, M. & Stræte, E., P. (2011). På sporet av det rurale. I Haugen, M. & Stræte, E., P. (red.) *Rurale brytninger* (s.11-21). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

Henriksen, P. (1986). «Værste»: en hjørnestensbedrift ved Glommas munning: en bok om FMV. Fredrikstad: BT Grafisk

Hjelseth, A. (2019). Byen som museum: turisme, autentisitet og byutvikling. I I Henriksen, I. & Tjora, A. (red.). *Bysamfunn* (s. 163-176). Oslo: Universitetsforlaget

Hompland, A. (2011). Innflyttarplaga i bygdebyen revisited. I Haugen, M. & Stræte, E., P. (red.) *Rurale brytninger* (s.25-41). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

Jakobsen, T.S (2019). Er den smarte byen bare et slagord? I Henriksen, I. & Tjora, A. (red.). *Bysamfunn* (s. 225-236). Oslo: Universitetsforlaget

Kearns, R. (2016). Placing observation in the research toolkit. I Hay, I. (red.). *Qualitative research methods in human geography* (s.130-144). Ontario: Oxford University Press (s.313-333)

Klavestad, L.O (2014). *Arkitekturen i Fredrikstad – arkitektur og byplanhistorie 1567-2014*. Fredrikstad: Gyldenstjerne Forlag AS

Klima- og miljødepartementet (2016). *Bymiljø og bærekraftige byer*. Regjeringen.no, hentet 16.04.20 fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og->

[miljo/klimate/innsiktsartikler-klimate/bymiljo-og-barekraftige-byer/id2344800/](https://miljo/klima/innsiktsartikler-klimate/bymiljo-og-barekraftige-byer/id2344800/)

Knox, P.L. & Marston, S.A (2016). *Human geography – places and regions in global context*. Harlow: Pearson Education Limited

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2019). *Smarte byer og kommuner i Norge – en kartlegging*.

Kulturminneloven (2018, §1-2). *Kulturminner og kulturmiljøer – definisjoner*. Hentet 13.03.20 fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>

Lees, L., Slater, T. & Wyly, E. *Gentrification*. London: Routledge

Liu, Y., He, S., Wu, F. & Webster, C. (2010). Urban villages under China's rapid urbanization: unregulated assets and transnational neighbourhoods. *Habitat International* 2 (34), 135-144. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2009.08.003>

Maguire, A. & O'Reilly, D. (2015). Does conurbation affect the risk of poor mental health? A population based record linkage study. *Health and place* 34, 126-134. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2015.05.003>

Massey, D. (1993). Questions of locality. *Geography* 78 (2), 142-149. <https://www.jstor.org/stable/40572496>

Mitchell, C.J.A & Bryant, C.R (2009). Counterurbanization. I Kitchen, R. & Thrift, N. (red.). *International encyclopedia of human geography* (s.319-324). Oxford: Elsevier Ltd.

Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier – den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget

Norgeskart fra Kartverket (2020). Hentet fra: <https://norgeskart.no/#!?project=norgeskart&layers=1002&zoom=4&lat=7197864.00&lon=396722.00>

Næss, P., Saglie, I. & Thorén, K. (2015). Ideen om den kompakte byen i norsk sammenheng. I Hanssen, G., Hofstad, H. & Saglie, I. (red.). *Kompakt byutvikling –*

muligheter og utfordringer (s. 36-47). Oslo: Universitetsforlaget

Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. London: Pion Limited

Richert, E.D & Lapping, M.B (1998). Ebenezer Howard and the garden city. *Journal of the American Planning Association*. 64 (2), 125-127.

<https://doi.org/10.1080/01944369808975966>

Ruud, M.E. (2015). Stedskonstruksjoner og stedstilknytning i boligområder under endring. I Aure, M., Gunnerud Berg, N., Cruickshank, J. & Dale, B. (red.). *Med sans for sted – nyere teorier* (s.179-193). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Ryan, A.W. (2018). Mitt hjemsted før og nå – Om kroppslig interaksjon med omgivelsene og betydning av hjemsted. I Skorstad, B., Pettersen, E. & Wollan, G. (red.) *Vårt lille land – små samfunn, store utfordringer, kap.4*. Svolvær: Orkana akademisk.

Røe, P.G. (2019). Planlagte bysamfunn – fra sosiale utopier til markedspragmatisme. I Henriksen, I. & Tjora, A. (red.). *Bysamfunn* (s. 206-224). Oslo: Universitetsforlaget

Rørtveit, H. (2019). Drabantbyen som problem: områdeløft møter beboere på Saupstad-Kolstad i Trondheim. I Henriksen, I. & Tjora, A. (red.). *Bysamfunn* (s. 42-54). Oslo: Universitetsforlaget

Sandell, A. & Røe, P.G. (2017). Mot den grønne byen? I Jordhus-Lier, D.C. & Stokke, K. (red.). *Innføring i samfunnsgeografi* (s.333-344). Oslo: Cappelen Damm

Schau, L.R. (2008). *Vålerenga – konstruksjon av sted og stedsidentitet i en urban landsby* (masteroppgave). Universitetet i Oslo, Oslo. Hentet 22.02.20 fra:

<http://urn.nb.no/URN:NBN:no-19281>

Schnell, S.M. (2013) Deliberate identities: becoming local in America in a global age, *Journal of Cultural Geography*, 30 (1), 55-89.

<https://doi.org/10.1080/08873631.2012.745984>

Statistisk Sentralbyrå (SSB) (2020a). *Fakta om befolkningen*. Hentet 26.02.20 fra:

<https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/befolkningen>

Statistisk Sentralbyrå (SSB) (2020b). *Hytter og fritidsboliger*. Hentet 24.02.20 fra: <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/faktaside/hytter-og-ferieboliger#blokk-1>

Statistisk Sentralbyrå (SSB). *Kommunefakta – Fredrikstad*. Hentet 20.03.20 fra: <https://www.ssb.no/kommunefakta/fredrikstad>

Statistisk Sentralbyrå (SSB). *Kommunefakta – Sarpsborg*. Hentet 20.03.20 fra: <https://www.ssb.no/kommunefakta/sarpsborg>

Statistisk Sentralbyrå (SSB) (2019). *Tettsteders befolkning og areal*. Hentet 17.01.19 fra: <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/beftett>

St.Meld nr.16 (2019-2020): *Nye mål i kulturmiljøpolitikken*. Oslo: Klima- og miljødepartementet

St.Meld nr. 23 (2001-2002): *Bedre miljø i byer og tettsteder*. Oslo: Miljøverndepartementet

St.Meld nr. 27 (2015-2016): *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Stratford, E. & Bradshaw, M. (2016). Qualitative research design and rigour. I Hay, I. (red.). *Qualitative research methods in human geography* (s.117-129). Ontario: Oxford University Press

Sucher, D (2003). *City Comforts – how to build an urban village*. Seattle: City Comfort Press

Spaans, R (2014). Det nye Noreg – inntrykk fra norsk stadutvikling. *Plan 6* (46), 10-17. https://www.idunn.no/plan/2014/06/det_nye_norge_inntrykk_fra_norsk_stedsutvikling

Talen, E. (1999). Sense of community and neighbourhood form: an assessment of the social doctrine of new urbanism. *Urban studies*, 36 (8), 1361-1379. <https://doi.org/10.1080/0042098993033>

Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Tjora, A. (2019, 27.mai). *Sosialkonstruktivisme*. Hentet 03.05.20 fra:
<https://snl.no/sosialkonstruktivisme>

Tuan, Y. F. (1975). Place: an experiential perspective. *Geographical review* 65 (2), 151-165. <http://links.jstor.org/sici?sici=0016-7428%28197504%2965%3A2%3C151%3APAEP%3E2.0.CO%3B2-J>

Wessel, T & Barstad, A. (2016). *Urbanisering og urbanisme*. I Frønes, I. & Kjølsvrud L. (red.). *Det norske samfunn* (s.61-86). Oslo: Gyldendal Akademisk

Wessel, T. (2017). *Urbanisering*. I Jordhus-Lier, D.C. & Stokke, K. (red.). *Innføring i samfunnsgeografi* (s.205-216). Oslo: Cappelen Damm

Wikipedia (2020, 18.april). *Garden city movement*. Hentet 03.05.20 fra:
https://en.wikipedia.org/wiki/Garden_city_movement

Woods, M. (2010). *Rural*. London: Routledge

Yin, R.K. (2012). *Applications of case study research*. London: Sage Publications

Zukin, S. (1987). Gentrification: Culture and capital in the urban core. *Annual review of sociology* 13, 129-147

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide (semistrukturert)

Bakgrunnsinformasjon

1. Alder/kjønn.
2. Hva er din rolle/fagfelt i organisasjonen?
3. Har du jobbet lenge med dette fagfeltet?

Stedsidentitet

4. Hva kjennetegner identiteten til Fredrikstad som by?
5. Hva er det som gjør Fredrikstad attraktiv som by i dine øyne?
6. Hva med bydeler innad i en by da? Har de egen identitet?
7. Hva bør Fredrikstad fokusere på for å bli enda mer attraktiv som by i årene fremover?
8. Hvilken betydning har det for Fredrikstad at byen ligger i nærheten av hovedstaden?
9. Tror du Verksbyen kan påvirke Fredrikstad sin identitet på lang sikt?

Grønn byutvikling

10. I hvor stor grad er det en bevissthet omkring bærekraft og miljøvennlighet i planer og tiltak for Verksbyen?
11. I hvor stor grad fokuseres det på grønne områder i bydelen?
12. I hvilken grad legges det vekt på kollektivtransport til og fra bydelen?

Lokalsamfunn og sosiale møtesteder

13. Hva kjennetegner et godt bysamfunn? Hvordan vil du beskrive bysamfunnet i Fredrikstad?
14. Hvilke sosiale møtesteder benyttes i Fredrikstad?
15. Hva kjennetegner et godt lokalsamfunn da?
16. Hvordan skapes et godt lokalsamfunn? Hvilke faktorer spiller inn her?
17. Hvilke fordeler har Verksbyen for å kunne skape et lokalsamfunn og nabolag som beboerne trives i?
18. Hvilke sosiale møtesteder finnes i Verksbyen?
19. Hvilke innbyggere tror du Verksbyen tiltrekker seg? Er bydelen skreddersydd for spesifikke grupperinger, eller tiltrekker den seg folk fra flere generasjoner?

Oppsummering

Vil du legge til noe mer utover det vi har snakket om? (forsker stiller eventuelle oppfølgerspørsmål om noe har dukket opp underveis)

FORMÅL

RURALIS - Institutt for rural- og regionalforskning skal gjennom fremragende samfunnsvitenskapelig forskning og forskningsbasert utviklingsarbeid gi kunnskap og idéer for allmenheten, privat næringsliv, offentlig virksomhet og FoU-sektoren, og gjennom det bidra til å skape sosiokulturell, økonomisk og økologisk bærekraftig utvikling i og mellom bygd og by.

RURALIS skal være et nasjonalt senter for å utvikle og ta vare på en teoretisk og metodisk grunnleggende forskningskompetanse i flerfaglige bygdestudier, og fungere som et godt synlig knutepunkt for internasjonal ruralsosiologi.

Trondheim (hovedkontor):
Universitetssenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim
73 82 01 60

Oslo:
Paleet, Karl Johans gate 41 A (5 etg.)
N-0162 Oslo
913 32 277

post@ruralis.no
ruralis.no